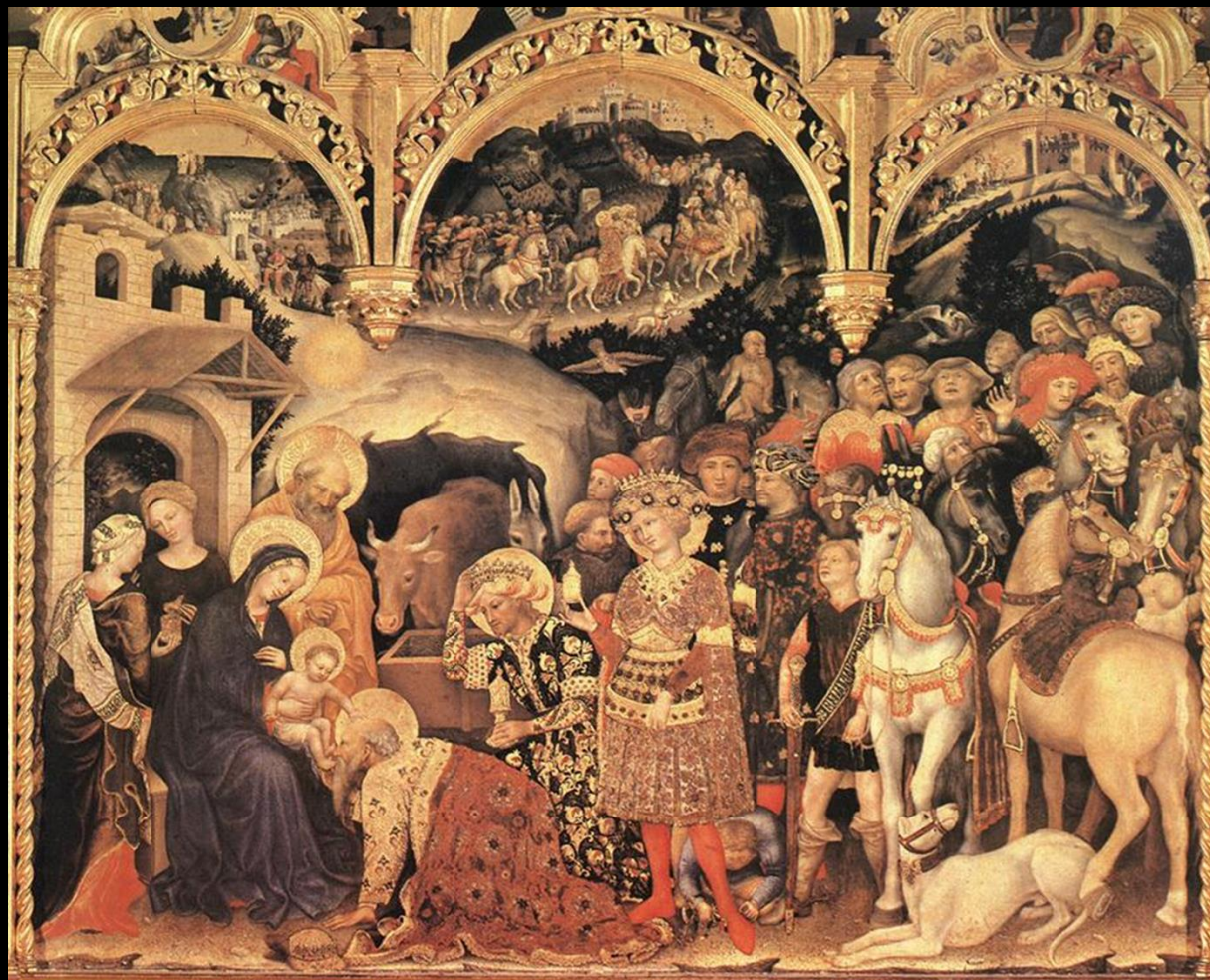

אמנות בימי הביניים

* כל החומרים לצרכי הוראה בלבד

תקופות משנה באמנות ימי הביניים

מזרח אירופה והמזרח התיכון

- 330-1453 – האימפריה הביזנטית

מערב אירופה

- מאות 9-10 – האמנות הקרולינגית
- מאות 10-11 – האמנות הרומנסקית
- מאות 12-14 – האמנות הגותית

טיפול סימבולי במבנים בכנסיה הנוצרית

באדריכלות הנוצרית קיימים שני טיפוסים של מבנים, שכל אחד מהם שירת מטרה אחרת:

א. מבנה האורך – מבנה הכנסיה הנוצרית שלקח השראה מן הבזיליקה הרומית.

ב. המבנה המרכזני:

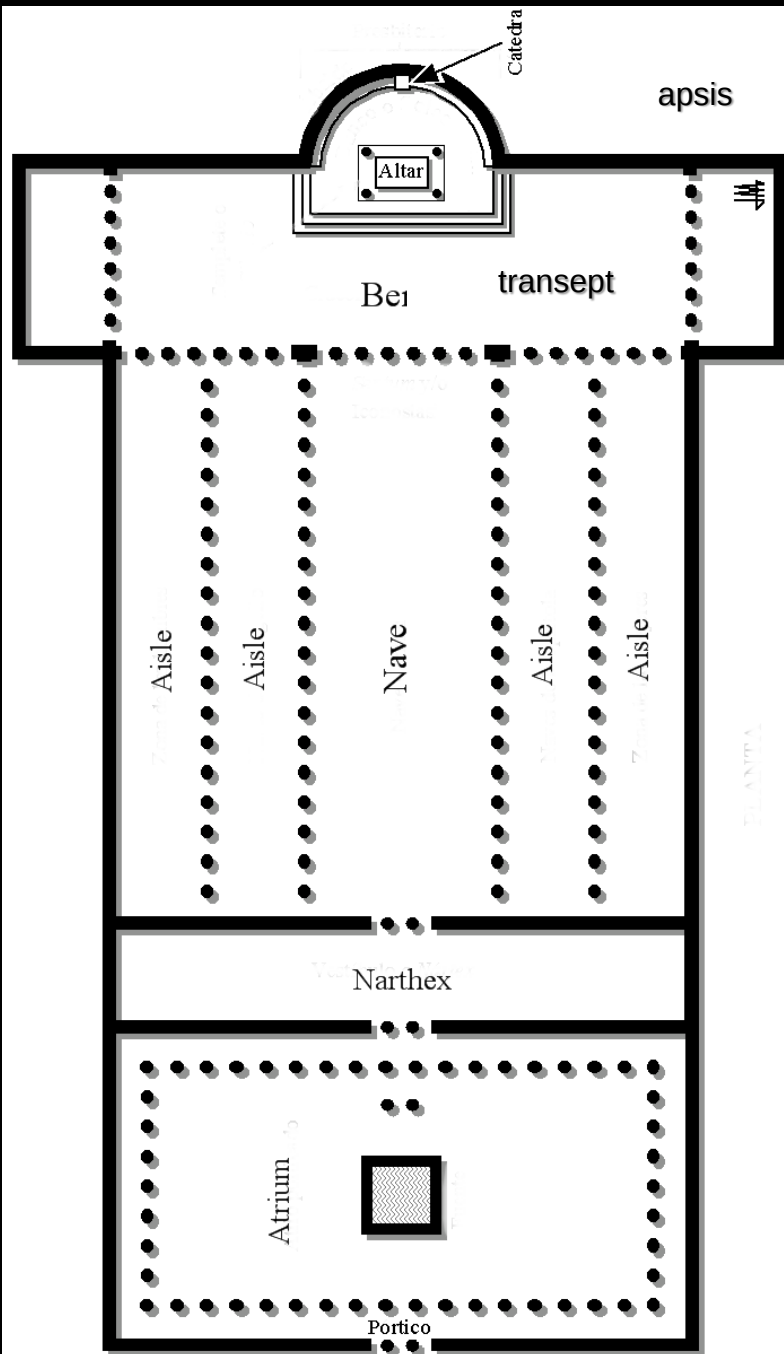
1. בפטיסטריום – מבנה טבילה.

2. מרטיריום – מבנה קבורה למרטיר – קדוש שמת על קידוש הנצרות.

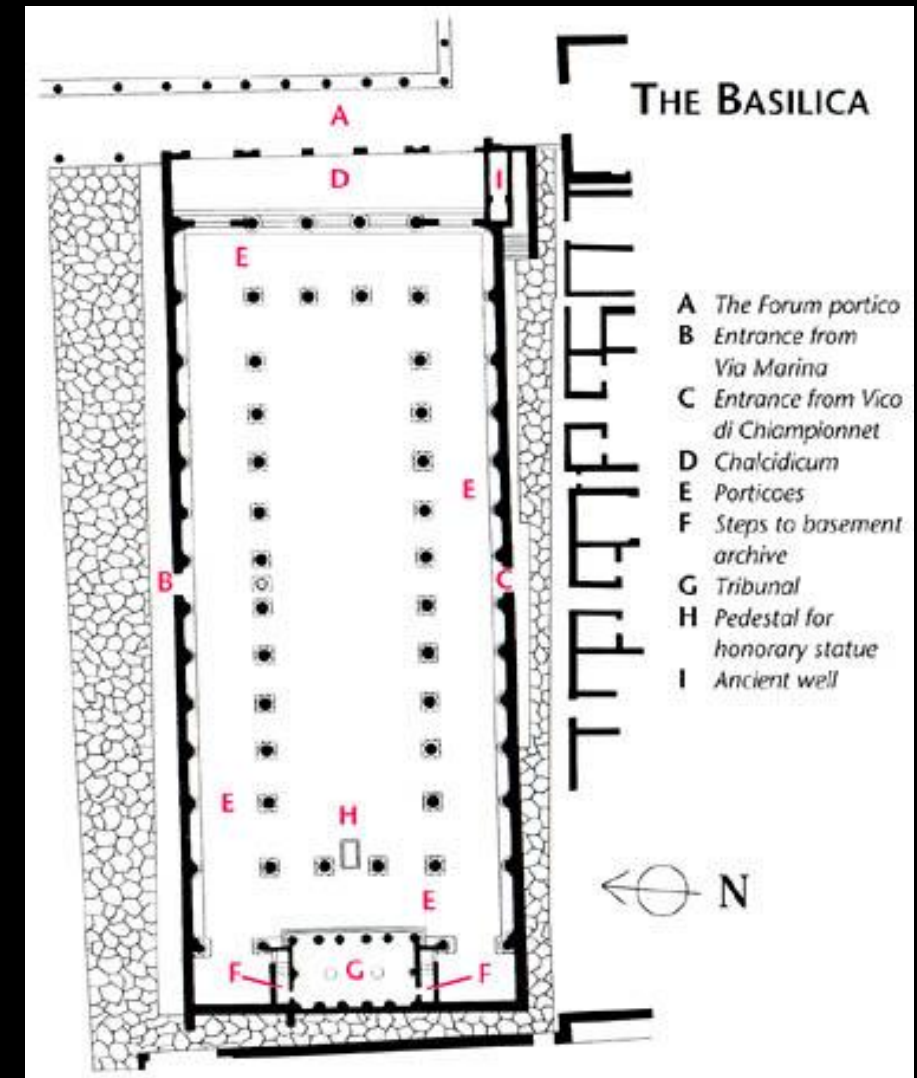
3. מאוזולאום – מבנה קבורה לאדם שאינו קדוש.

הבזיליקה הרומית

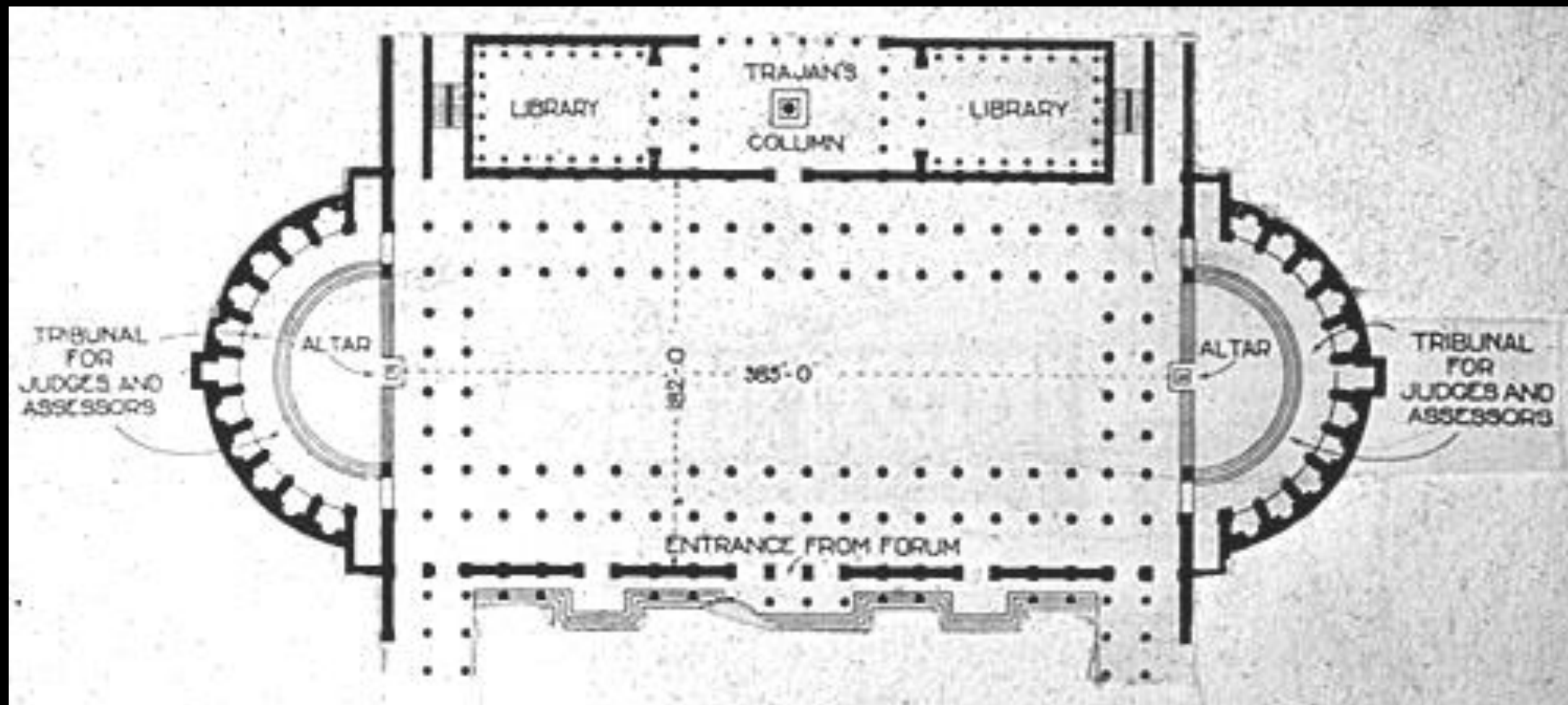
מלך = Basileus

בזיליקת ס. פטרוס, תכנית קרקע, מתוך:
<https://he.m.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:Basilicas>
 anpedro.png

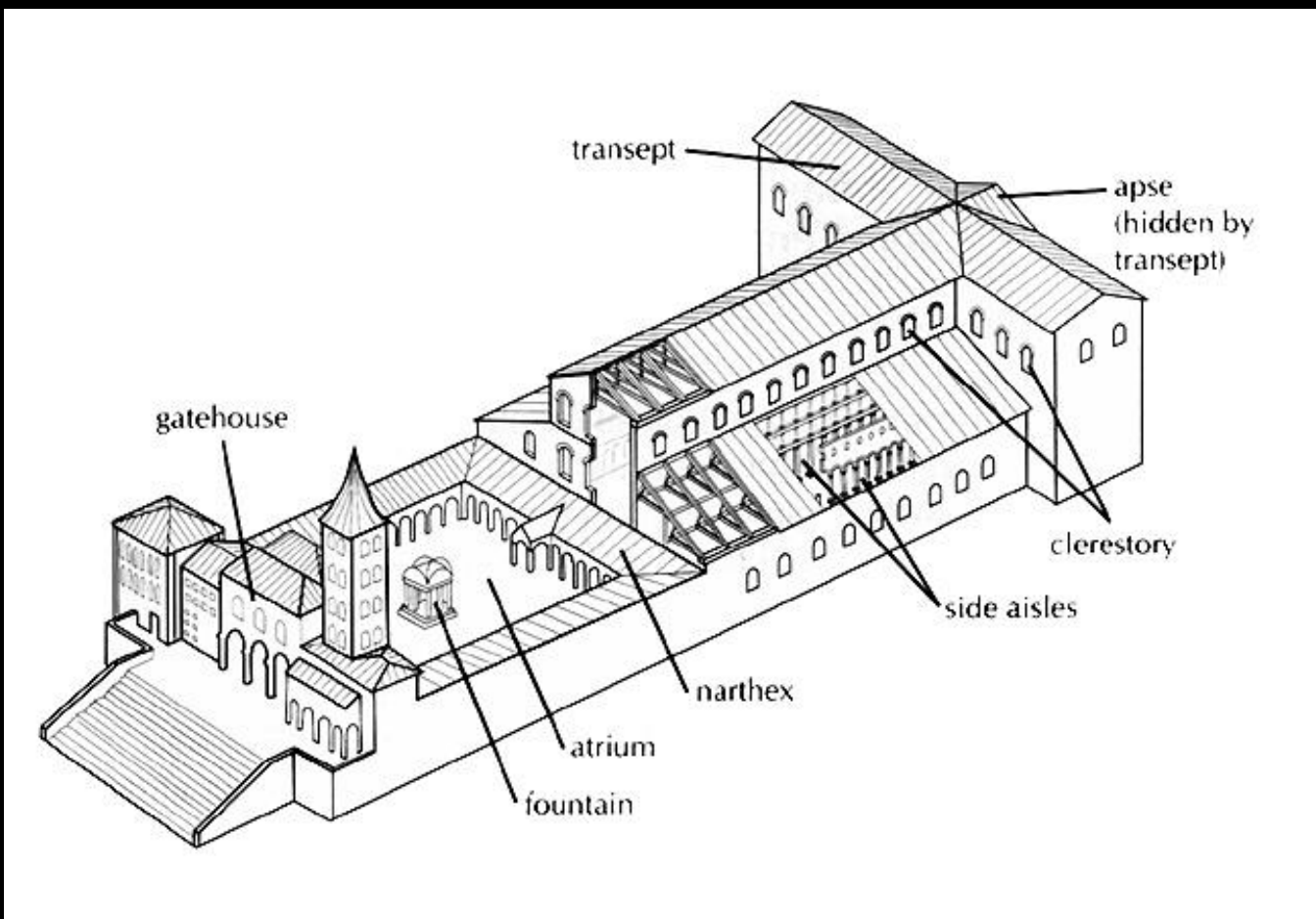
בזיליקה רומית, פומפיי. מתוך:
<https://www.slideshare.net/slideshow/pompeii-public-buildings-power-point/62599066>

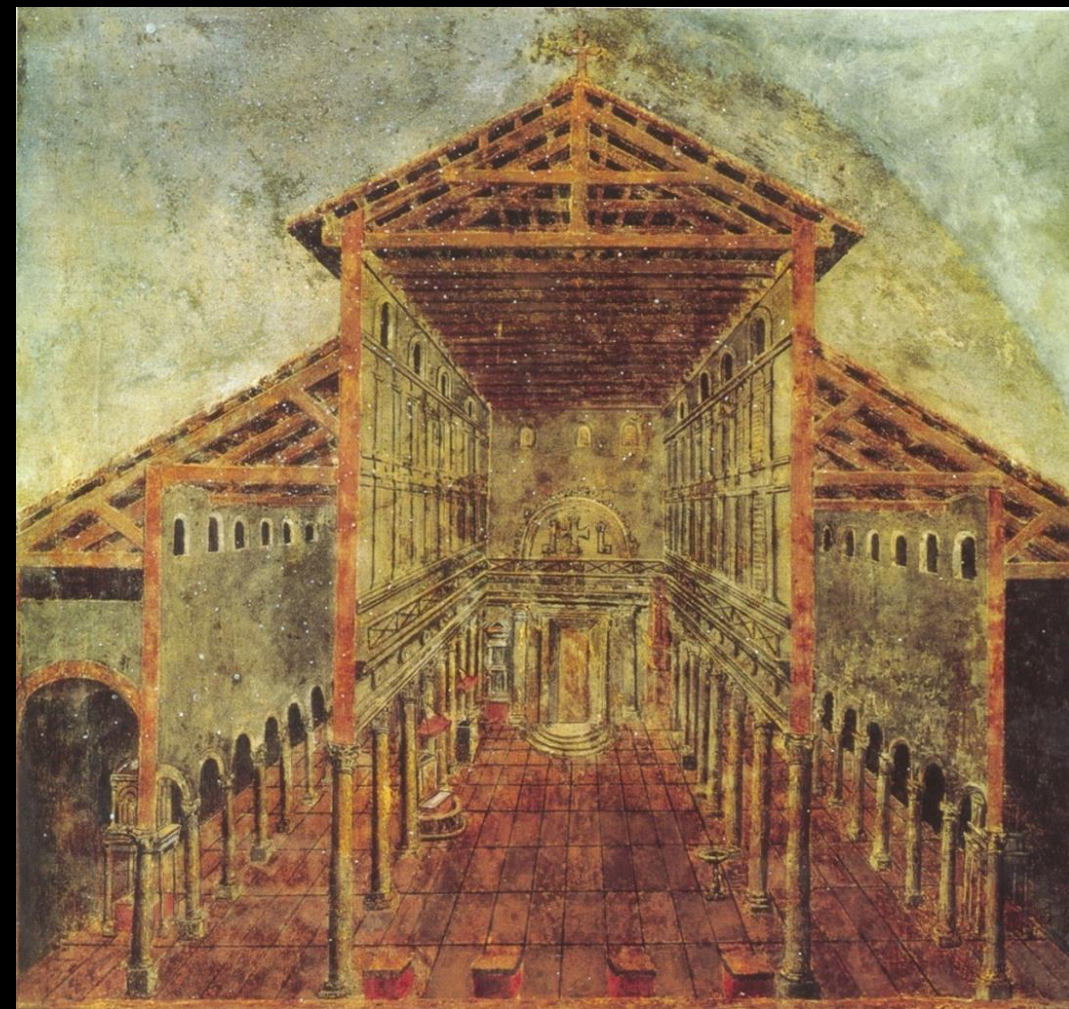
מבנה בזיליקה כפולת אפסידות, רומא

שחזור פנים בזיליקה רומאית

בזיליקת ס. פטרוס, (S. Pietro), שחזור, מאה 4, 30X100 מ',
רומא.

בזיליקת ס. פטרוס, (S. Pietro) תחריט
ותכנית קרקע,
מאה רביעית, רומא.

עיקרי המסורת הנוצרית

- ימי הביניים נחשבים לתקופה פרה-הומניסטית, כלומר, תקופה המתעלמת מן הבעיות של האדם הפשוט, ומחשיבה את הדת כדבר עליון.
- הנוצרים מאמינים, שישו הגיע לעולם על מנת לכפר על החטא הקדמון. לפי האמונה הנוצרית כל אחד מבני האדם נושא עימו את החטא הקדמון מיום היוולדו, ולכן, שלח אלוהים את ישו, בנו יחידו, על מנת שיכפר בייסוריו ובצליבתו על חטא זה ויגאל את האנושות ממנו.
- ישו הוא דמות המורכבת משתי מהויות: מהות אלוהית ומהות אנושית. הוא נחשב לבן האלוהים, אולם היות שהפך לאדם באמצעות התעברותה של מריה, הוא גם בן אנוש בו זמנית.
- לאחר צליבתו, קימתו לתחייה ועלייתו השמימה, הוא ישוב למהותו האלוהית. בסוף כל הימים, ירד ישו בשנית לארץ, דבר שמכונה – "בואו השני של ישו", ואז ישפוט את כל בני המין האנושי – מי לגן עדן ומי לגיהנום.
- ספרים קדושים: הברית הישנה – התנ"ך, והברית החדשה. בנוסף לכך, קיימים כתבים חיצוניים נוספים, שגם הם מקודשים. יש להדגיש, שאמונתם של הנוצרים בברית הישנה שונה הברית הישנה היא פרה פיגורציה, כלומר – התממשות מוקדמת, שמבשרת על התממשות מאוחרת יותר.
- לפי האמונה הנוצרית, העולם נחלק לשלושה עידנים:
 1. העידן שלפני החוק – מבריאת העולם ועד בואו של משה.
 2. עידן החוק – מבואו של משה רבנו וקבלת לוחות הברית ועד בואו של ישו.
 3. עידן החסד – מבואו של ישו ועד סוף כל הימים.

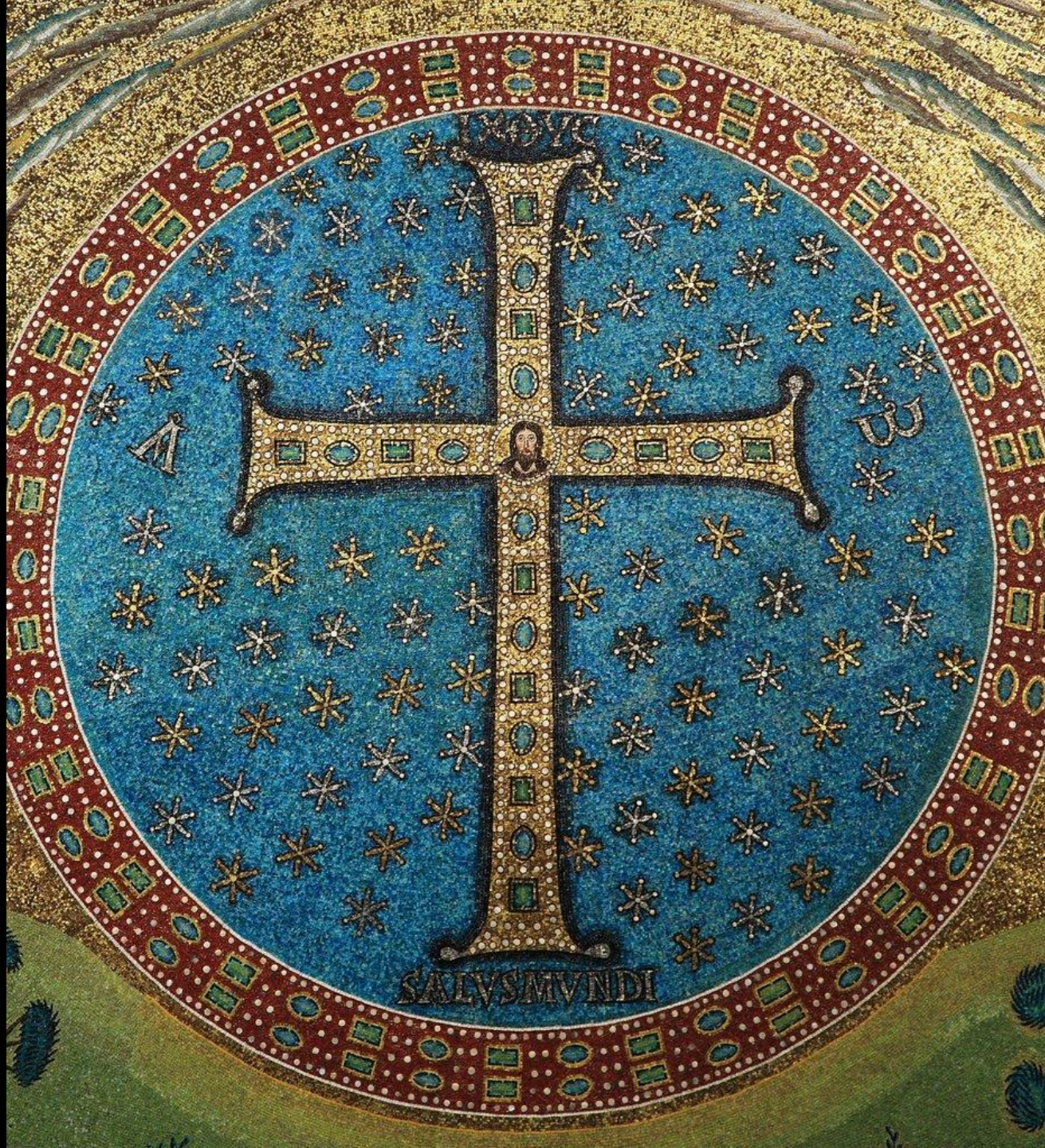
כנסיית סט. אפולינרה אין קלאסה, 549 – 533, רוונה

מתוך: https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_Sant%27Apollinare_in_Classe

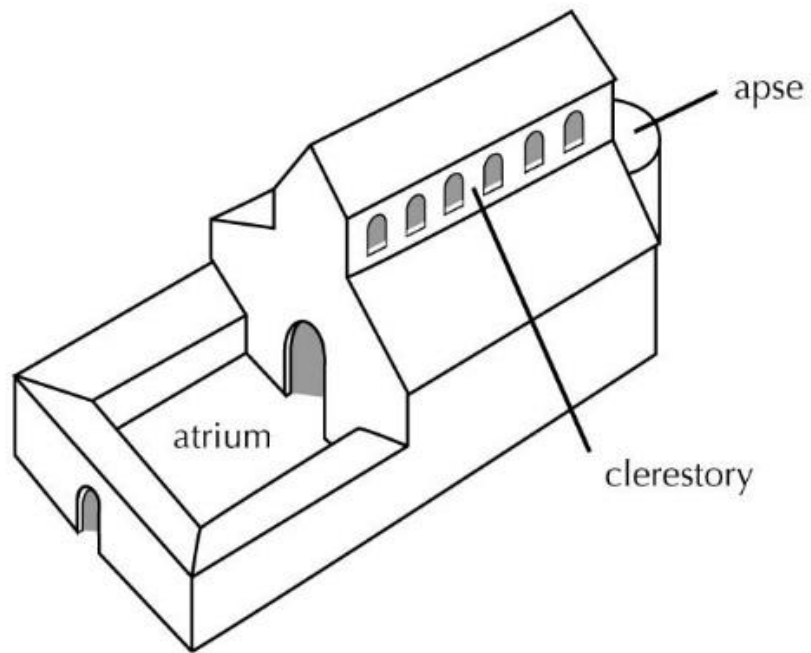
האמנות הנוצרית – מאפיינים כלליים

- האמנות הנוצרית היא אמנות פילוסופית דתית, שמתאפיינת בדרך כלל בחוסר נטורליזם, תמצות והדגשת המסר העיקרי, על ידי השמטת הטפל והדגשת העיקר.
- האמנות הנוצרית נולדה מן האמנות הרומית, וממנה היא ינקה השראה והושפעה. העולם העתיק שימש עבור האמנים הנוצריים מקור צורני, סגנוני ואיקונוגרפי. הם השתמשו באותן סכמות עתיקות, אולם יצקו בהן תוכן חדש – תוכן ומשמעויות נוצריות.
- באמנות הנוצרית קיימים סיבה ומשמעות לכל דבר שמתואר, ושמירה על סמלים קבועים:
 - צד ימין תמיד יסמל את הטוב והמקודש, ואילו צד שמאל, יסמל את הרע והמרושע.
 - בחלקים העליונים של קירות הכנסיה יתוארו תמיד הדמויות הקדושות ביותר, כגון – ישו ומריה. באזורי הקיר הנמוכים יותר, יתוארו הדמויות הפחות קדושות בהירארכיית הקדושים: השליחים, תלמידי ישו, קדושים וכו'.
 - הקדושים תמיד יהיו עטורי הילות סביב ראשיהם, ולעיתים יופיעו יחפים, כסימן של קדושה.
 - סמל קבוע בתיאור לידת ישו הוא שור וחמור, אשר מסמלים את היהדות ואת הדתות הפגניות, שכביכול מכירות בכך שנולד מושיע.

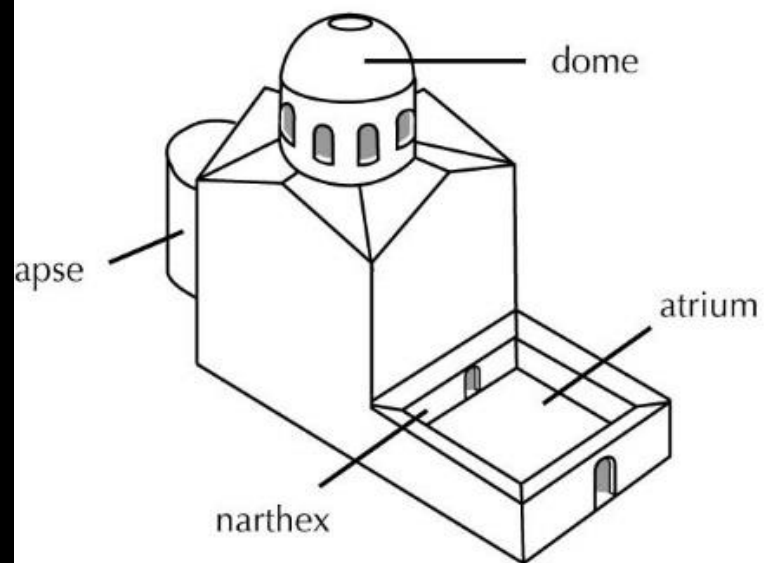
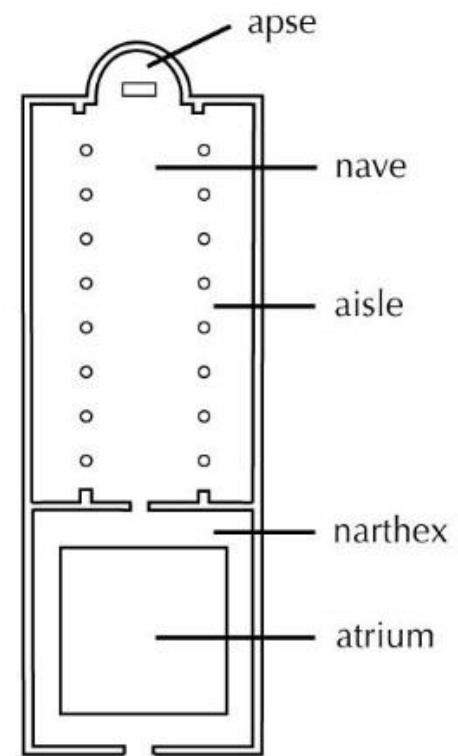

כנסיית סן-ויטלה, תכנית קרקע, מבט חוץ ופנים, מאה 6 לספירה, רונה

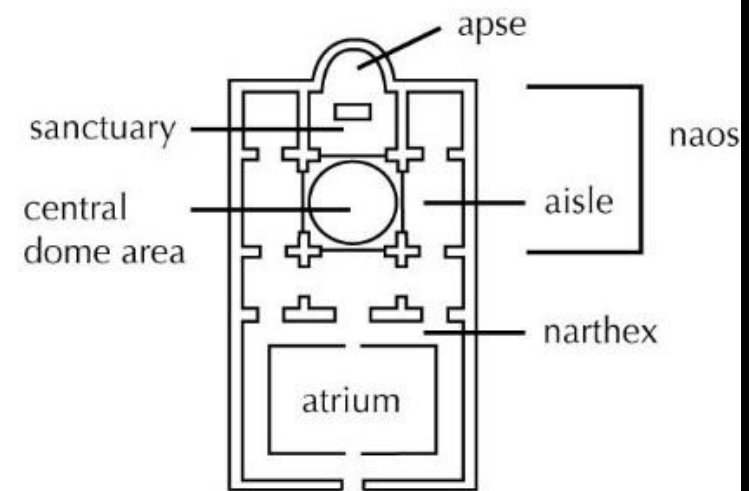
https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_San_Vitale מתוך

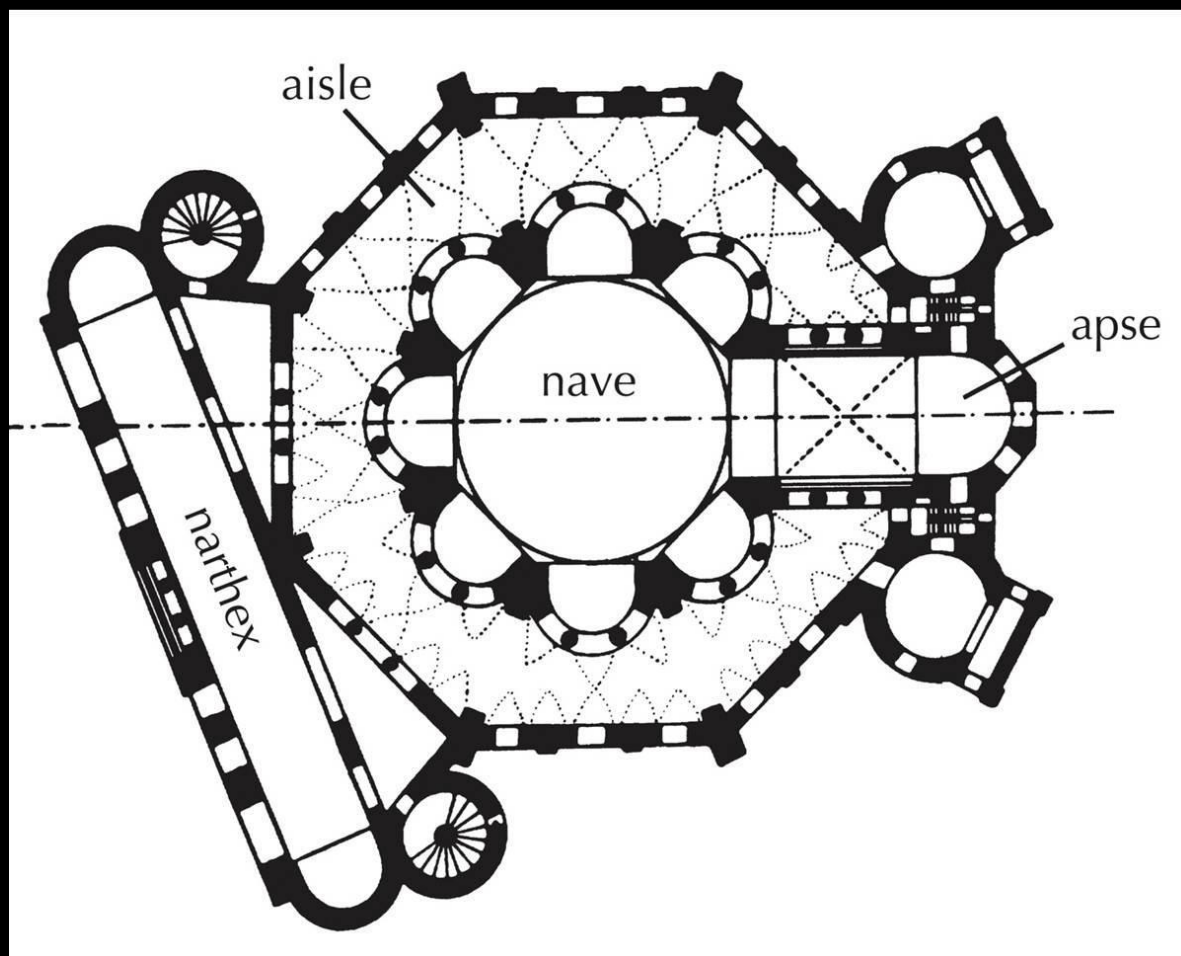

basilica-plan church

central-plan church

כנסיית סן ויטלה, פנים ותכנית קרקע

עקדת יצחק, ביקור המלאכים אצל אברהם ושרה, כנסיית סט. ויטלה,
מאה 6 לספירה, רוונה

תהלוכת יוסטניאן, פסיפס מסן-ויטלה

תהלוכת תאודורה, פסיפס מכנסיית סן-ויטלה

אדריכלות רומנסקית

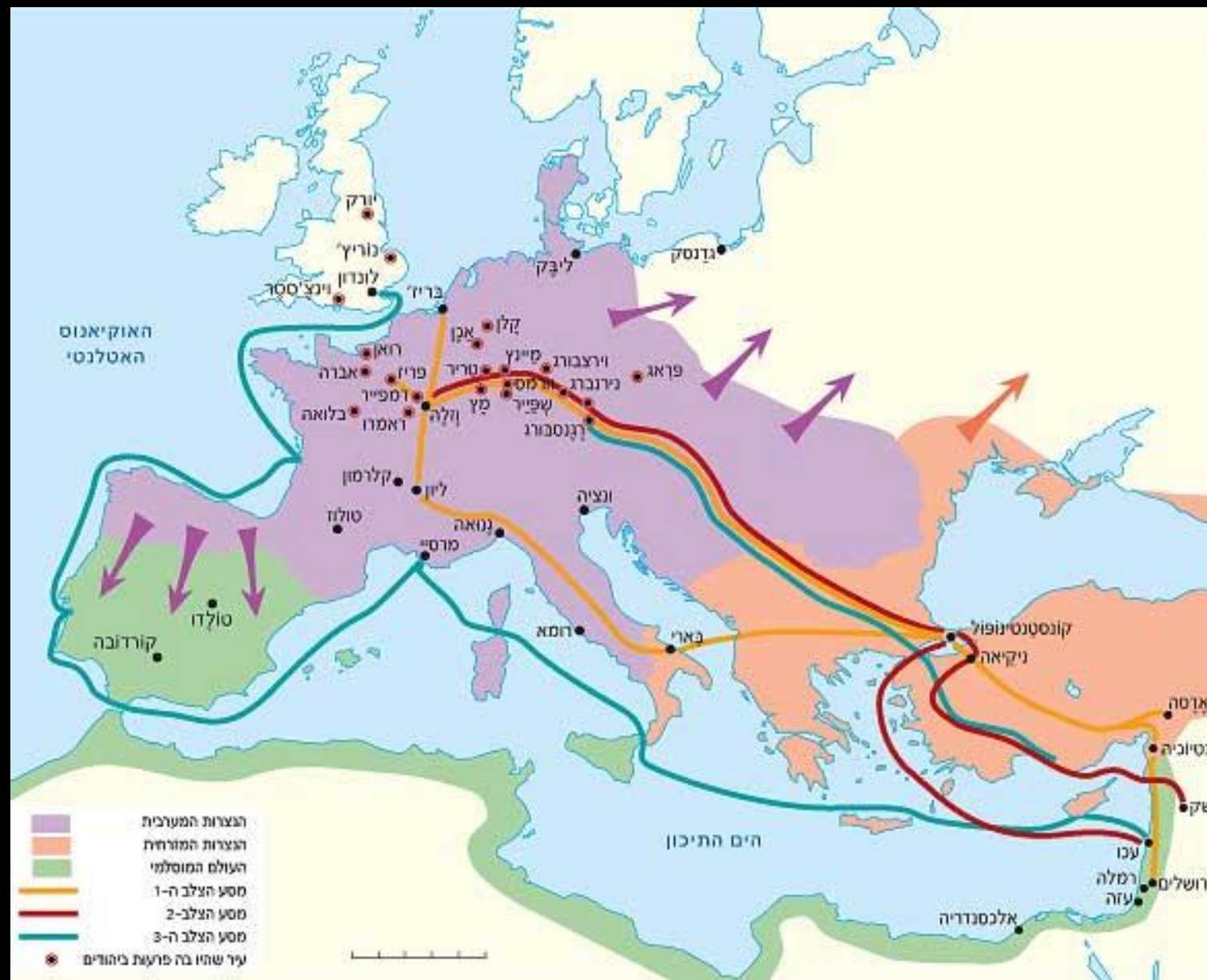
מסוף המאה העשירית ובמיוחד במאה
האחת עשרה והמאה השתים עשרה
באירופה של ימי הביניים.

כנסיית סן סרנן, כניסה ומבט מלמעלה, מאה 12 לספירה, טולוז

<https://www.britannica.com/place/Saint-Sernin>

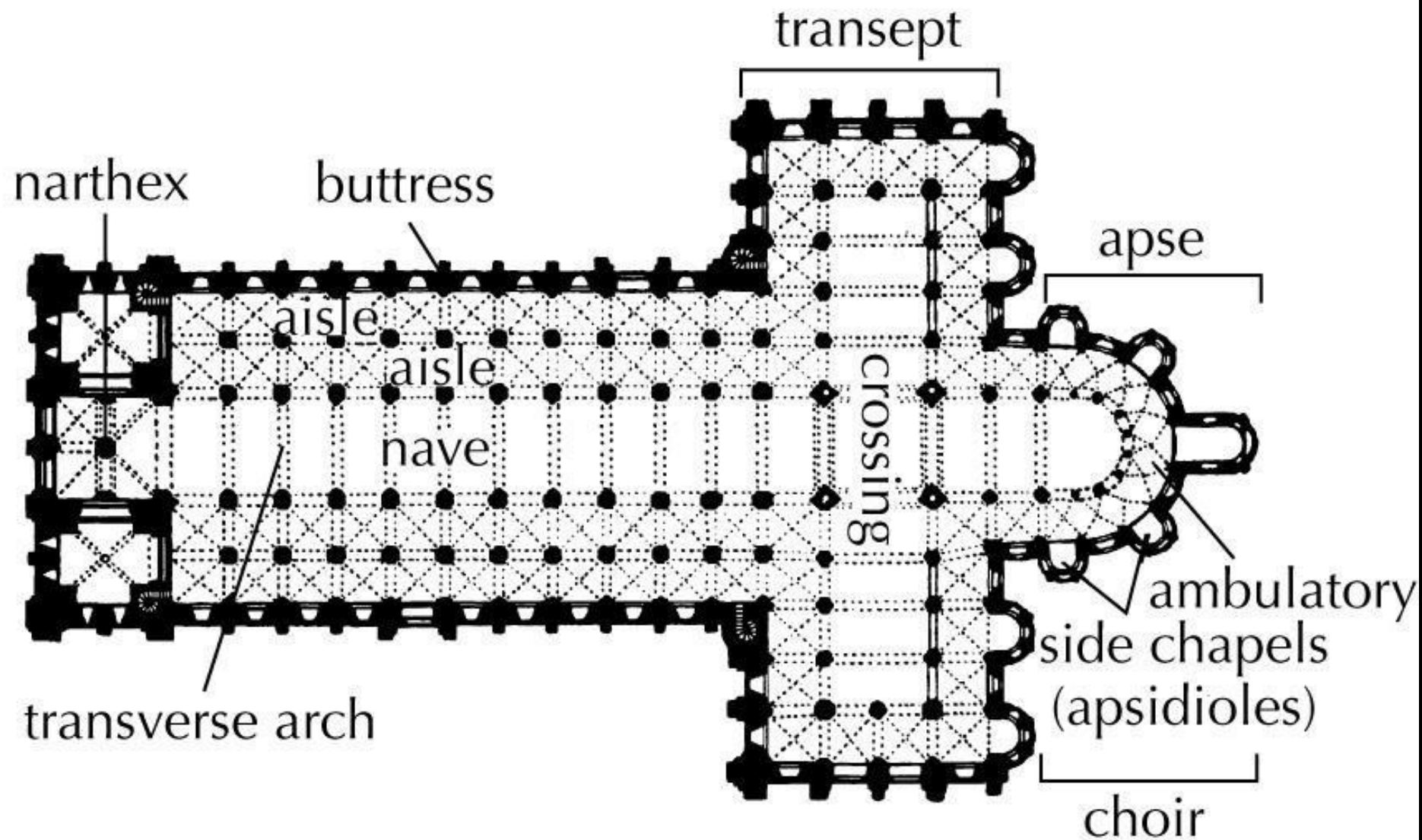
ניידות

- (1) סוחרים, אצילים, אבירים, אמנים ואיכרים נעו ברחבי אירופה למטרות מסחר
- (2) עלייה לרגל. מסלולי העלייה לרגל למקומות קדושים שהייתה נהוגה באירופה מעידה על כך שבתקופה זו כבר מידע נישא בידי סוחרים, אצילים, אבירים ובעלי מלאכה ממדינה למדינה. עליות לרגל למקומות מקודשים ורחוקים נעשו פופולריות. רבים נהנו ממנה כפי שנהנים ממנה תיירים בני זמננו.
- (3) מסעי הצלב שהחלו ב-1096 במטרה להציל את המקומות הקדושים לנצרות מידי התורכים אשר כבשו אותם, הביאו לשחרור ירושלים ולהקמת מדינת צלבנים בארץ הקודש – ארץ ישראל. למסעי הצלב היתה השפעה רבה על חיי המסחר ועל החיים המדיניים, בהיותם מנוף כלכלי של אירופה, ובהגבירם תנועת אנשים וסחורות ברחבי היבשת. התלהבות דתית, הרפתקנות ומניעים כלכליים ופוליטיים. המלטות מעול מיסים ומעוני.
- (4) במאות ה-11 וה-12 המסחר באגן הים התיכון שב לחיים והתפתח ברחבי אירופה. האחוזות הפאודליות היו קרובות למסלולי המסחר או משכו את מסלולי המסחר אליהן. מכאן התפתחו ערי שוק וחיי הכלכלה. החלה תחייה אינטלקטואלית. לימודי משפטים ורפואה, פילוסופיה ותיאולוגיה קבלו תנופה חדשה. באיטליה נוסדו אוניברסיטאות חילוניות. שלא כבתי-הספר של המזר שהתקיימו באזורים כפריים מבודדים ללא יכולת לקיים חילופי דעות, האוניברסיטאות פעלו בערים.

מסעי הצלב, מאות 11-13

כנסיית סן סרנן, תכנית קרקע, מאה 12 לספירה, טולוז

West Work כנסיית סן-סרנין, טולוז, צרפת, מאה 12

דוד המלך מנגן על כלי נגינה

טבח החפים מפשע

אדם וחוה מגורשים
מגן העדן

מאפייני האמנות בימי הביניים

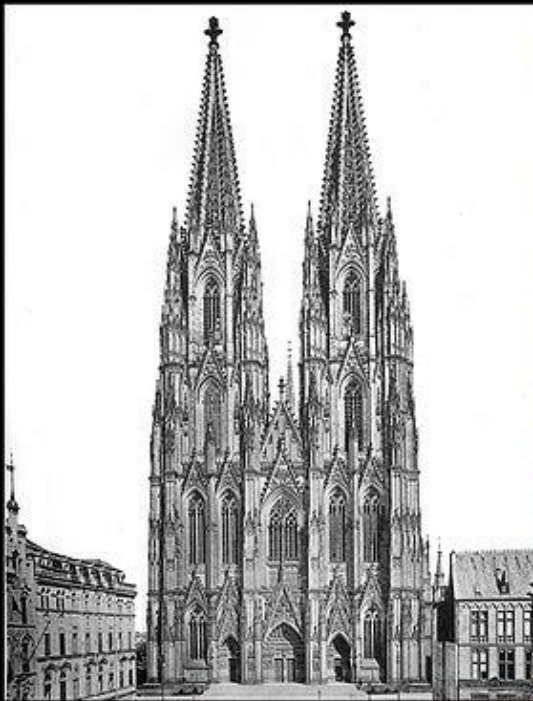
1. מטרות חינוכיות שאינן קשורות לאמנות: כל חלל מנוצל ללמד את קהל המאמינים ערכי מוסר ודת.
2. סיגנון וחוסר סימטריה של הדמויות, אין תיאור נכון של הפרופורציות הטבעיות. פרספקטיבה מעוותת ויחסים בלתי הגיוניים של הדמויות עם הרקע והעומק.
3. השוני בגודל הדמויות משמעו שוני בחשיבותה. ככל שהדמות חשובה יותר כך היא גם גדולה יותר.
4. קומפוזיציה סימטרית, הנוף בתבליטים אינו נשען על המציאות אלא על הרעיון של הנוף השמיימי.
5. הדמויות נוקשות, חסרות הבעה או לעתים בעלות הבעה מוגזמת, הידיים והזרועות גדולות ביחס לגוף והמבט מגושם, הן מאורכות כדי להדגיש את אופיים הרוחני וליצור הרגשה שמימית ונעלה.
6. בתיאורים מופיעים שדים ומפלצות, צמחים סימבוליים וחיות דמיוניות ואמיתיות.
7. אין סדר קלאסי קבוע, כותרות העמודים ייחודיות, כל כותרת או קבוצת כותרות מספרות סיפור שונה.

אדריכלות גותית

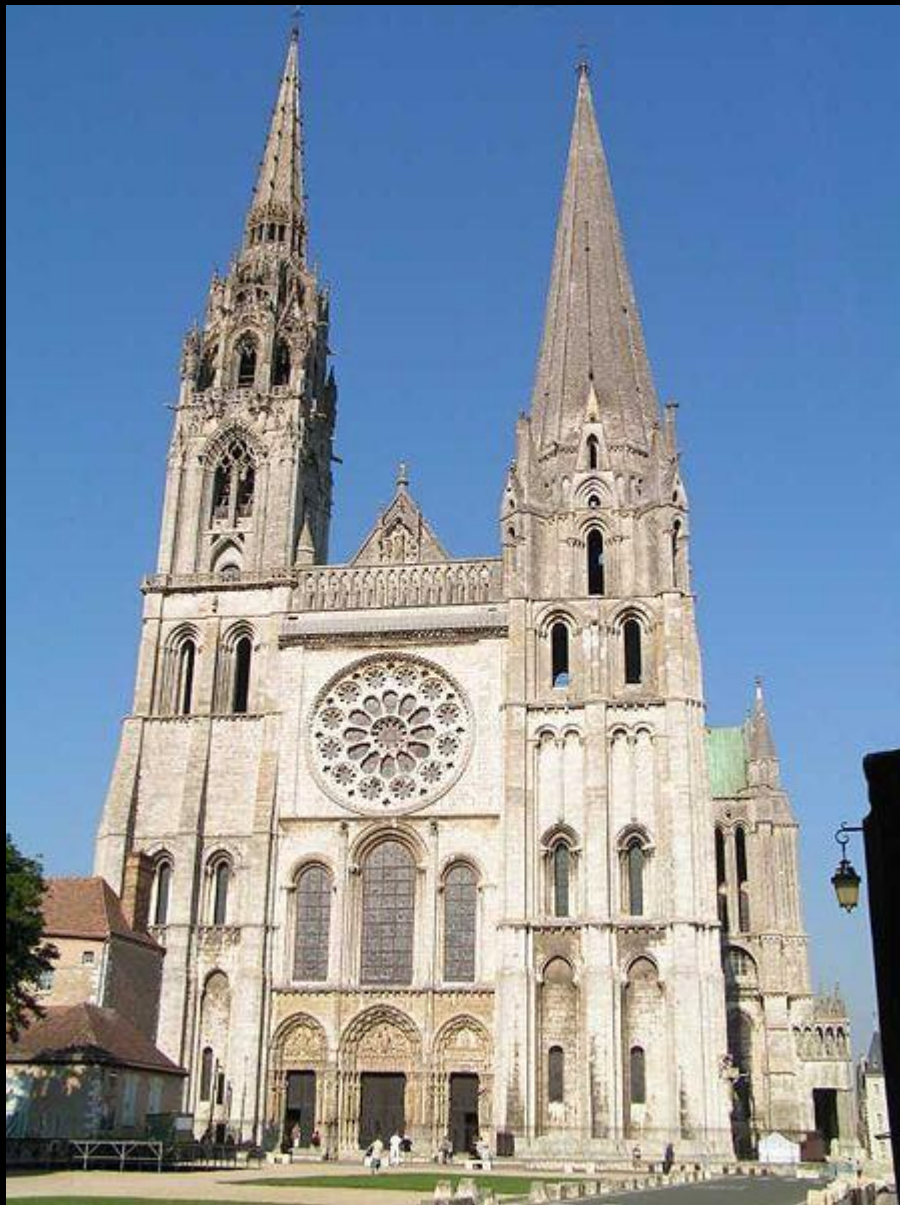
https://he.m.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:France_Eure_et_Loir_Chartres_Cathedrale_nuit_02.jpg

הקתדרלה

קתדרלת קלן, הוכרזה כאתר מורשת עולמית מאז שנת 1996, המבנה תואר על ידי ארגון אונסק"ו כ"עבודה יוצאת דופן של גאונות יצירתית אנושית. מתוך:

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%AA%D7%93%D7%A8%D7%9C%D7%AA_%D7%A7%D7%9C%D7%9F

הקתדרלה בשארטר (גותיקה), צרפת

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%AA%D7%93%D7%A8%D7%9C%D7%AA_%D7%A9%D7%90%D7%A8%D7%98%D7%A8

הקתדרלה באנגולם (רומנסק), צרפת

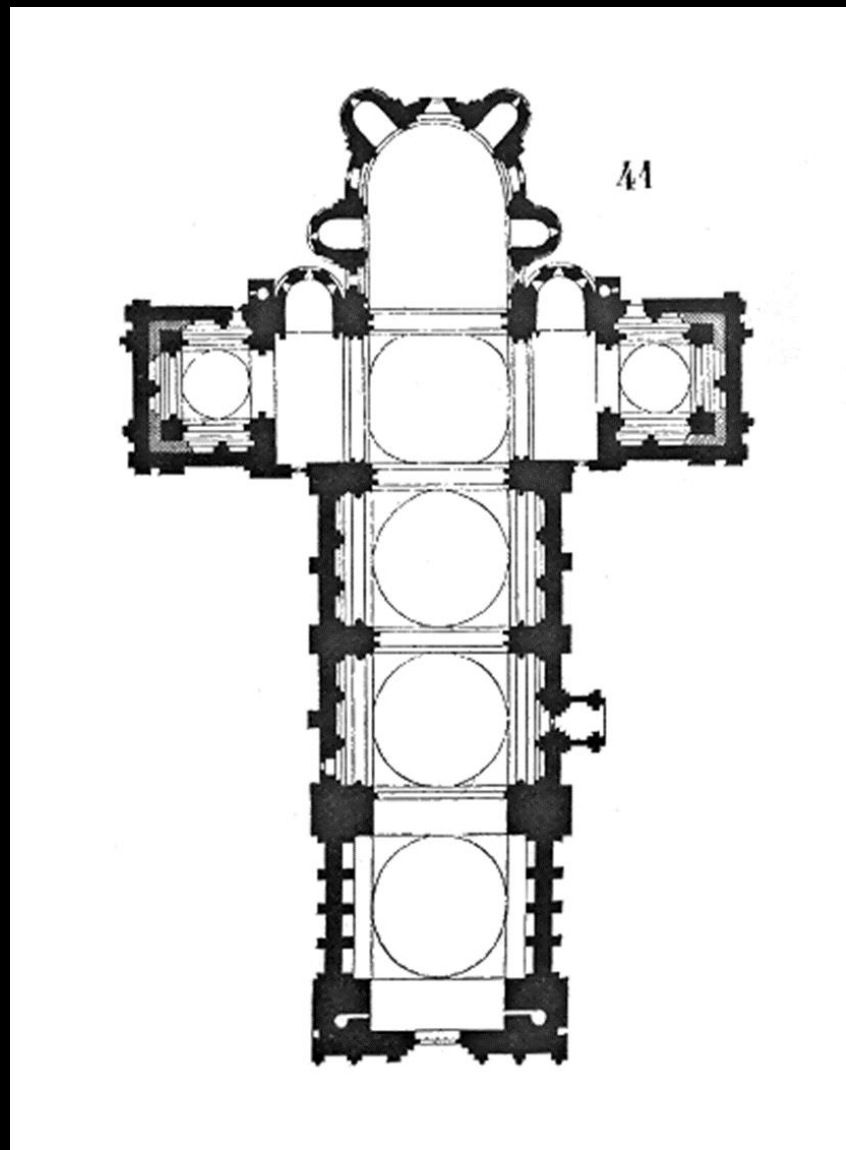
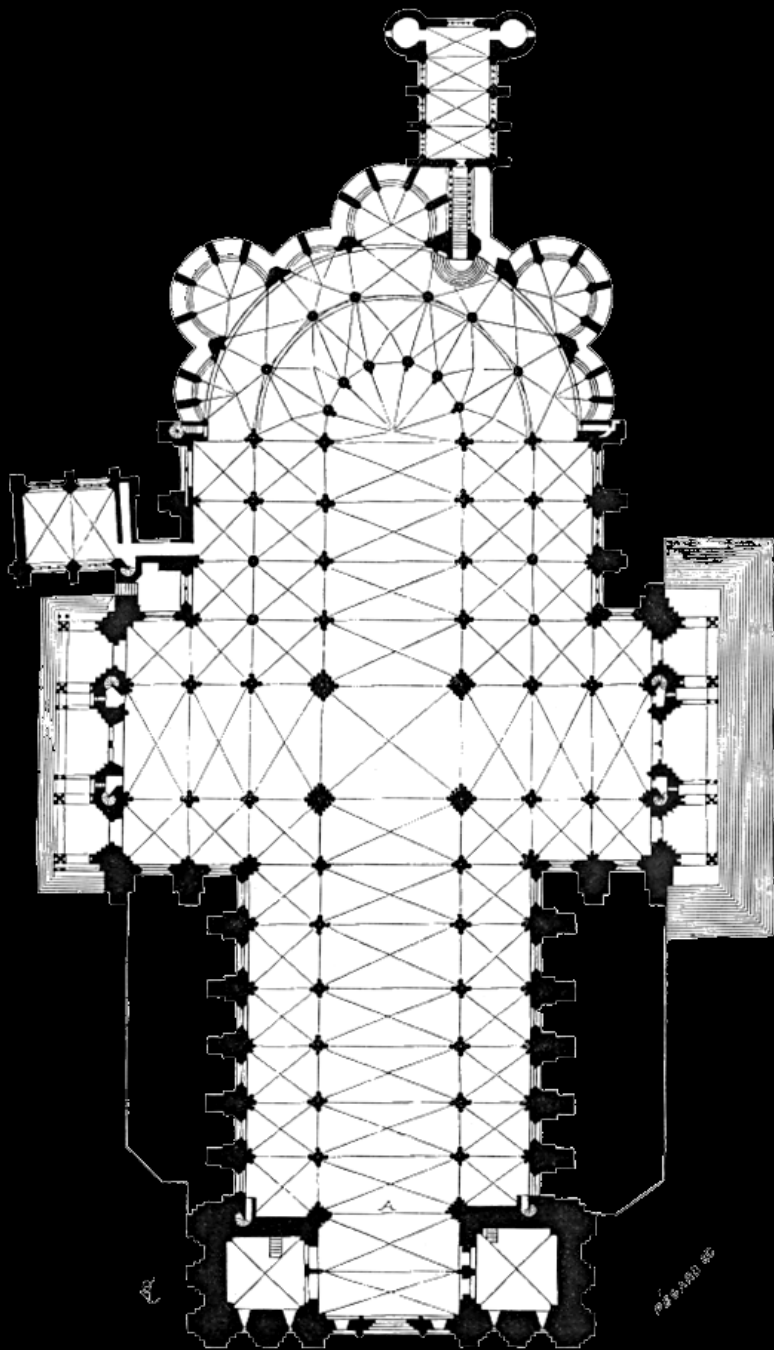
https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%94%D7%A7%D7%AA%D7%93%D7%A8%D7%9C%D7%94_%D7%A9%D7%9C_%D7%90%D7%A0%D7%92%D7%95%D7%9C%D7%9D

הקתדרלה

כנסייה נוצרית המשמשת מושב לבישוף (הגמון) - הרועה הרוחני של הקהילה במחוז.
המילה קתדרלה נובעת מן הקתדרה (מושב) - מושב הבישוף והקנוניציה - מועצת הבישוף - שניהלו את ענייני הבישופות וכן רבים מענייניה האזרחיים של העיר או הרובע בשליטתם.

הקתדרלות נבנו כמבני אבן גדולים ומפוארים, שניצבו נישאים, לרוב בכיכר העיר.
הבנאים והאמנים שבנו את הקתדרלות התייחסו למעשה ידם כאל יצירת "עיר האלוהים".
צמוד לקתדרלות נפתחו בתי ספר קתדרליים שהכשירו אנשים בשבע האמנויות החופשיות
(דקדוק, דיאלקטיקה, רטוריקה, לוגיקה, גאומטריה, מוזיקה, אסטרונומיה ואריתמטיקה)
ואת החכמים שבהם - גם בפילוסופיה ותאולוגיה.

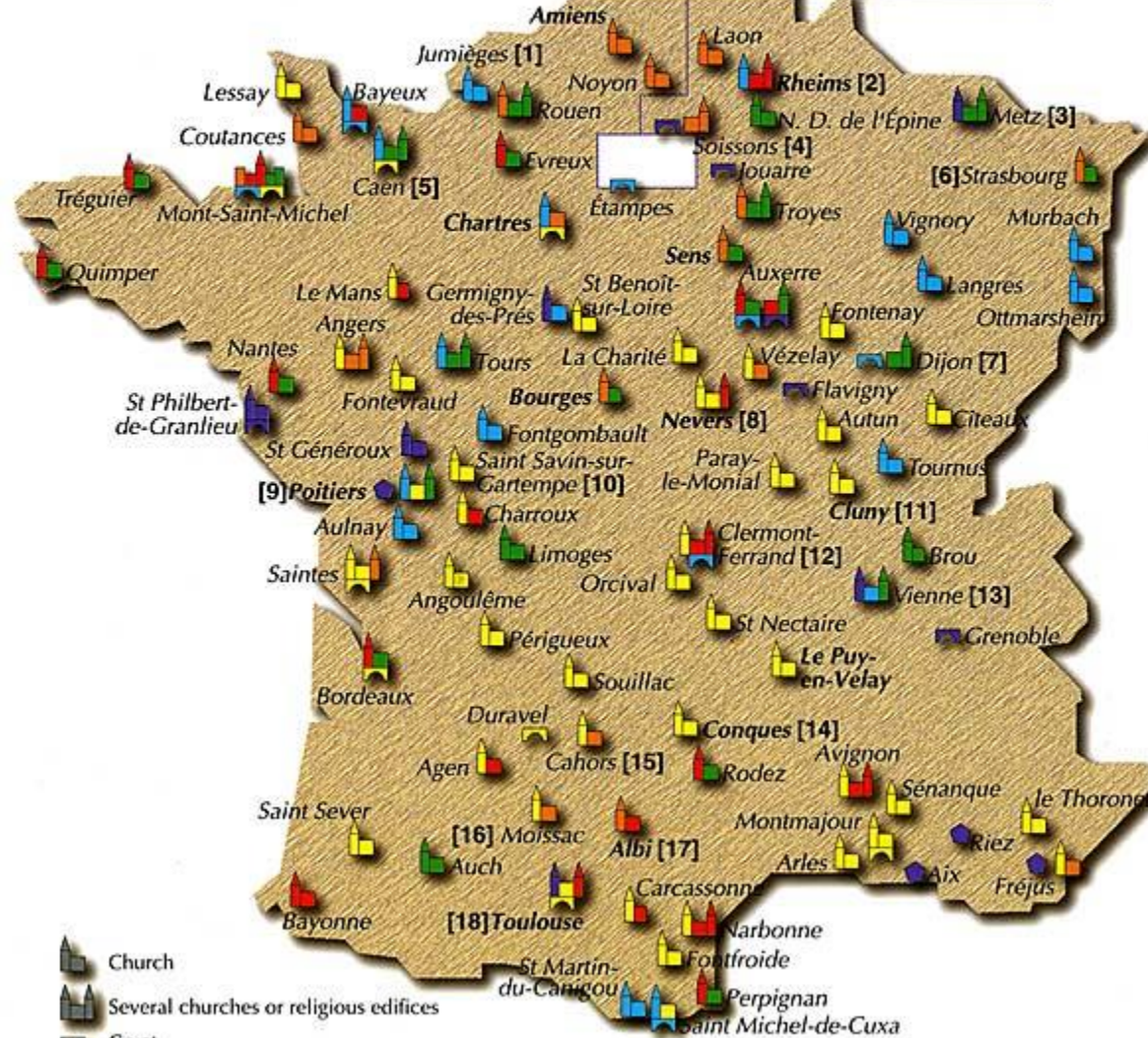
במקומות רבים הייתה הקתדרלה חלק ממנזר וצמוד אלה היו מבני מנזר כגון קלויסטר בהם
שהו נזירים שטיפלו בענייני הקתדרלה.

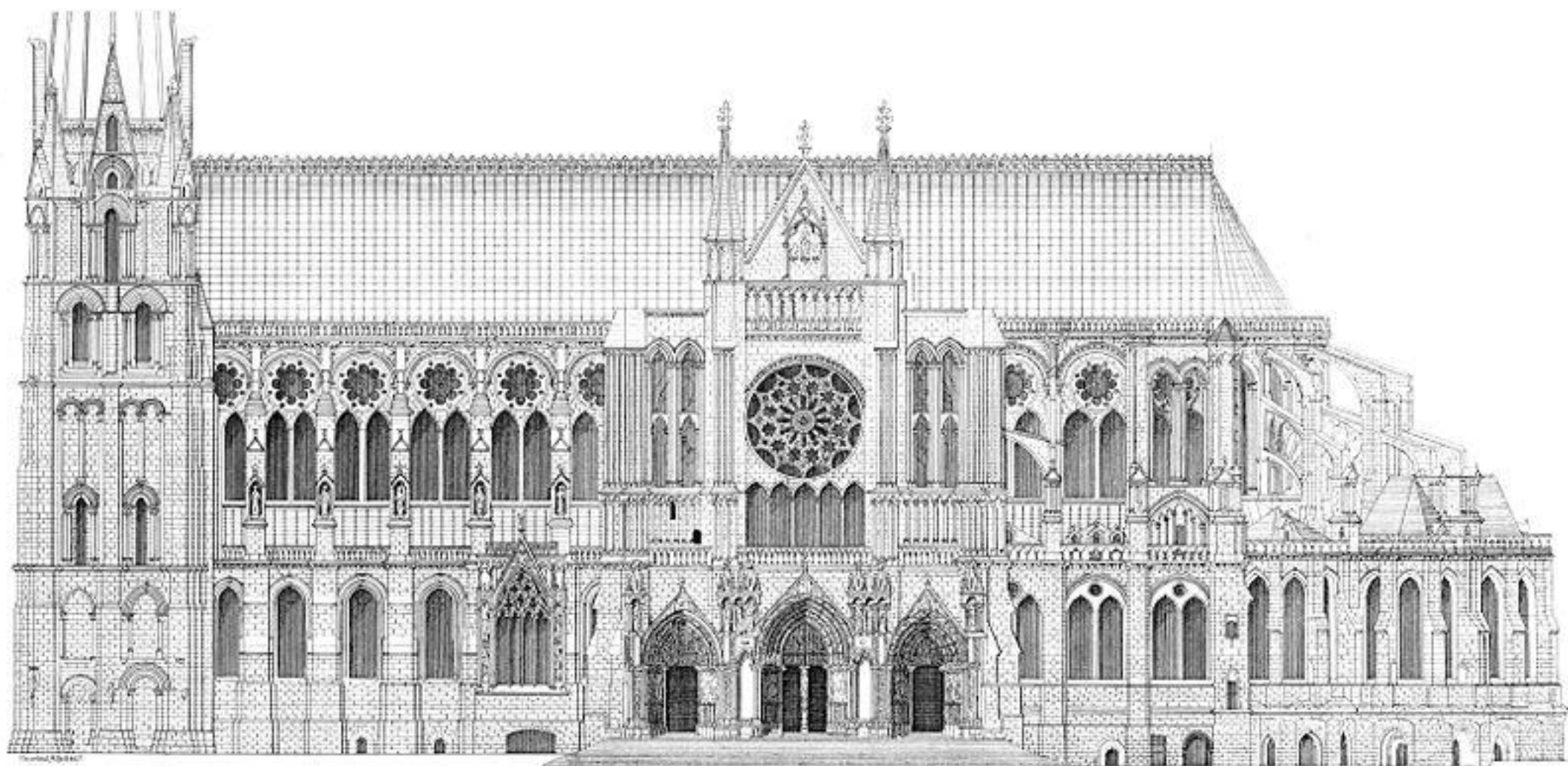
תכניות מבנה קתדרלת אנגולם לעומת
קתדרלת שארטר

- Pre-Romanesque (IVth-Xth centuries)
- First Romanesque (Xth-mid. XIth centuries)
- Romanesque (mid. XIth-start XIIIth centuries)
- First Gothic and Classical Gothic (XIIth-XIIIth centuries)
- Rayonnant Gothic (XIIIth-XIVth centuries)
- Flamboyant Gothic (XVth-early XVIth centuries)

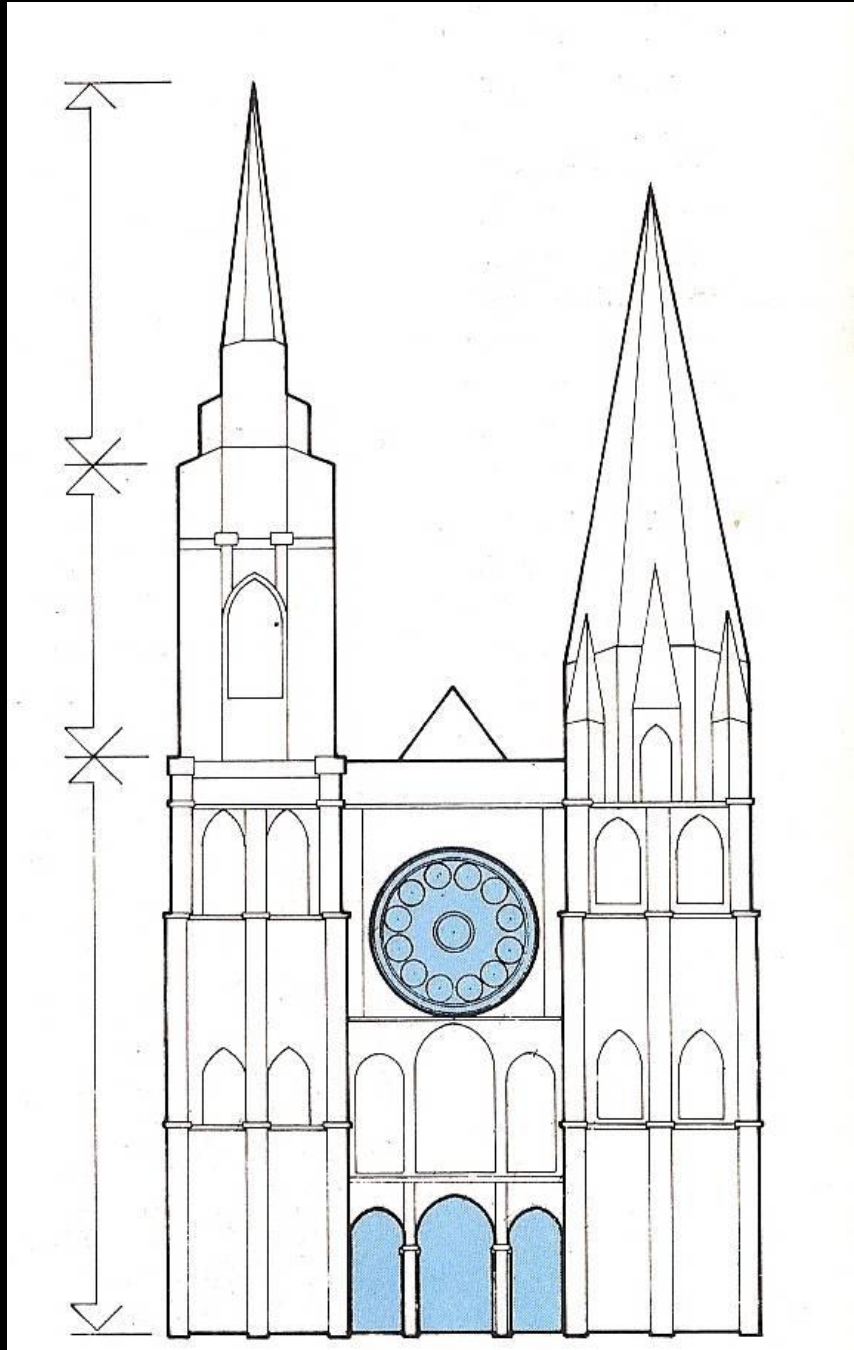
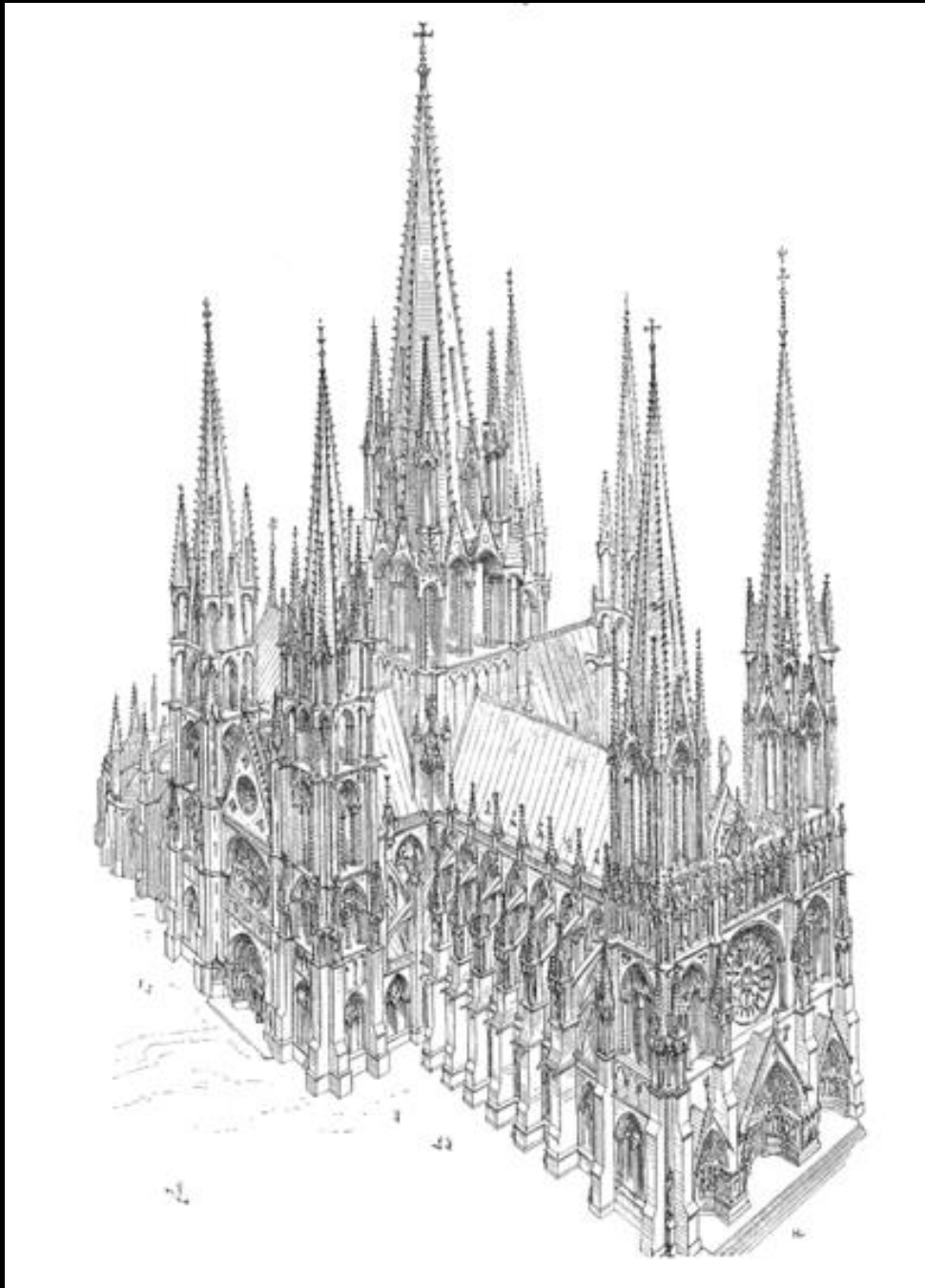
ÎLE-DE-FRANCE

- Church
- Several churches or religious edifices
- Crypt
- Baptistery

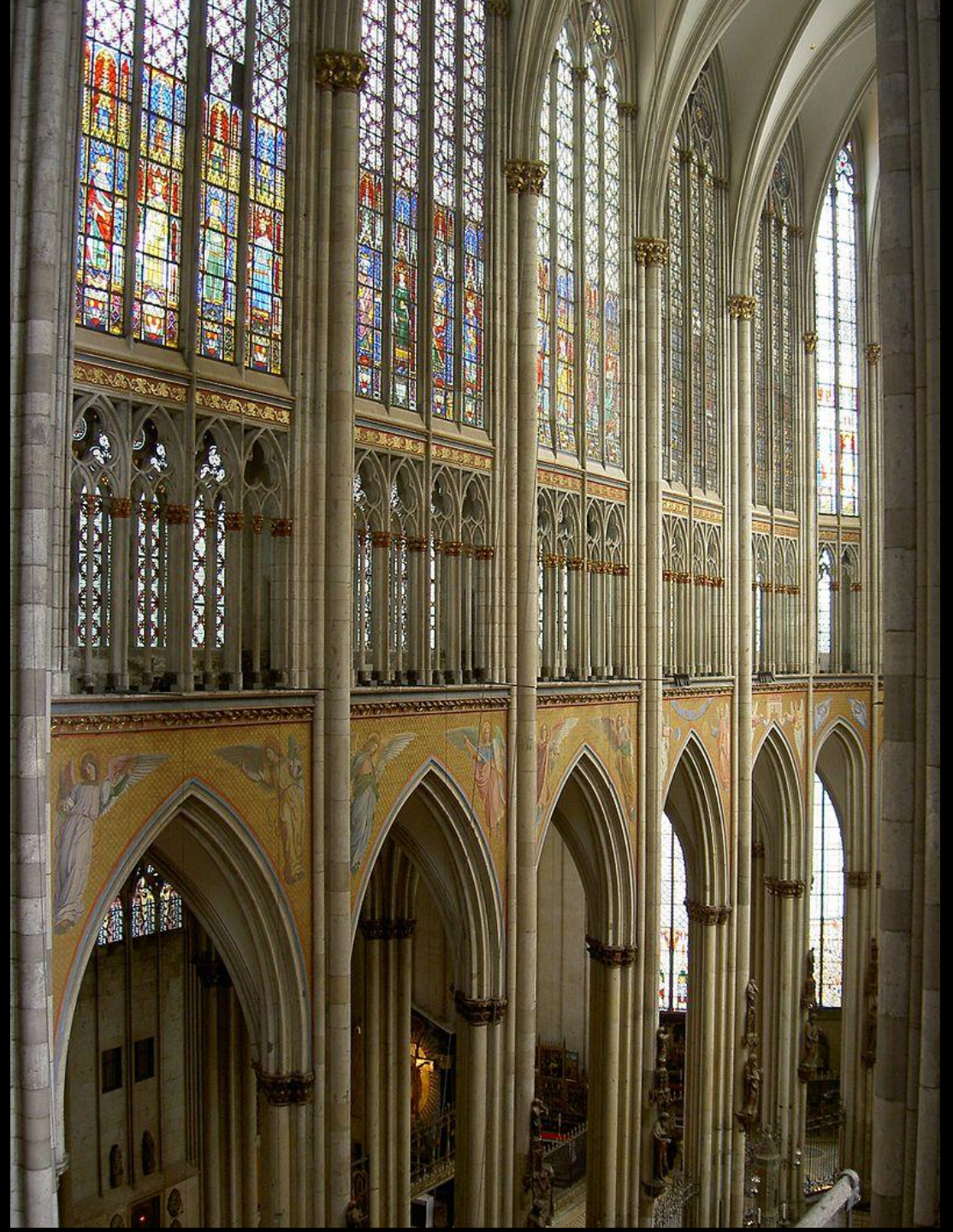
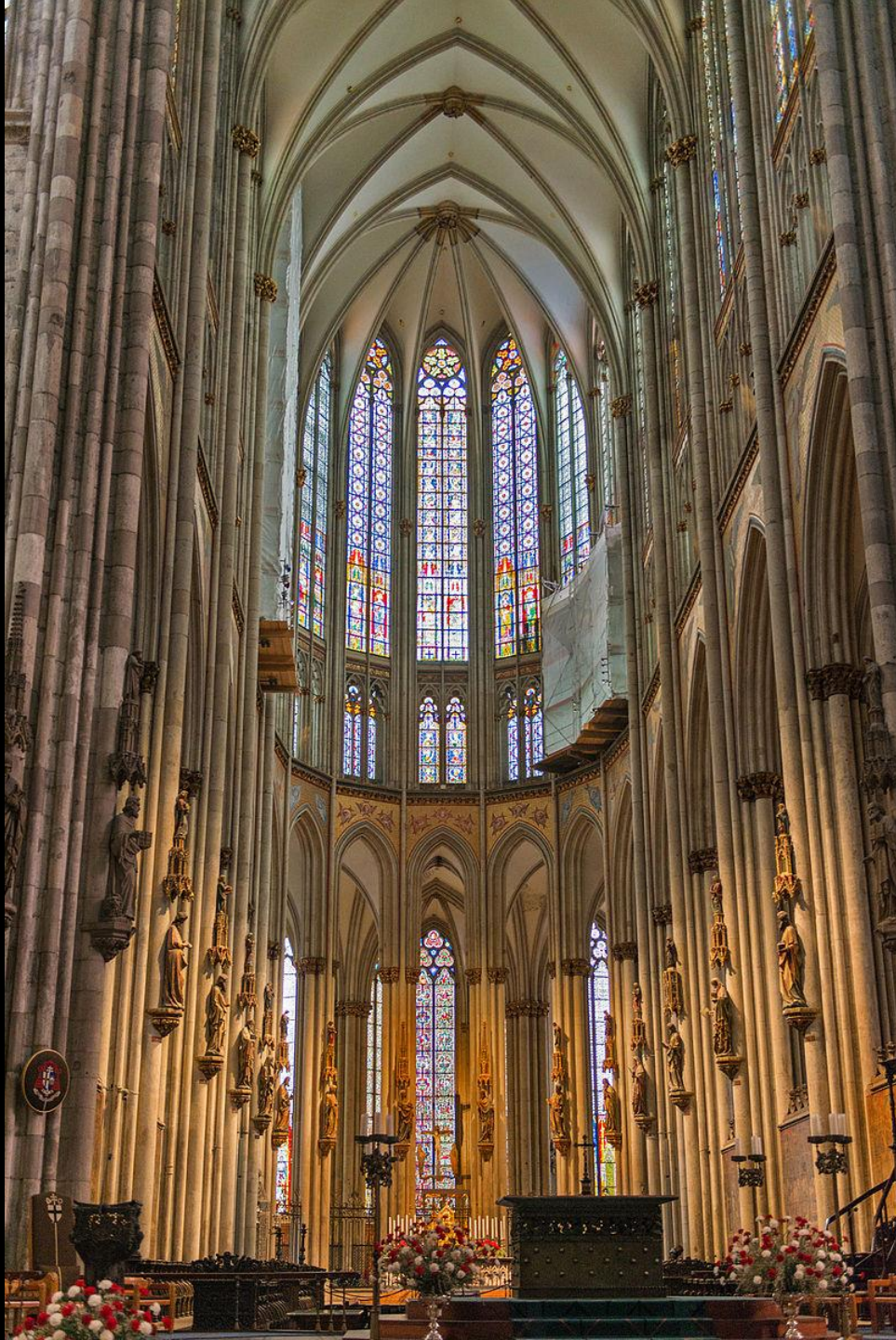

3. CHARTRES: KATHEDRALE. 1 : 400.

מתוך:

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%AA%D7%93%D7%A8%D7%9C%D7%AA_%D7%A7%D7%9C%D7%9F

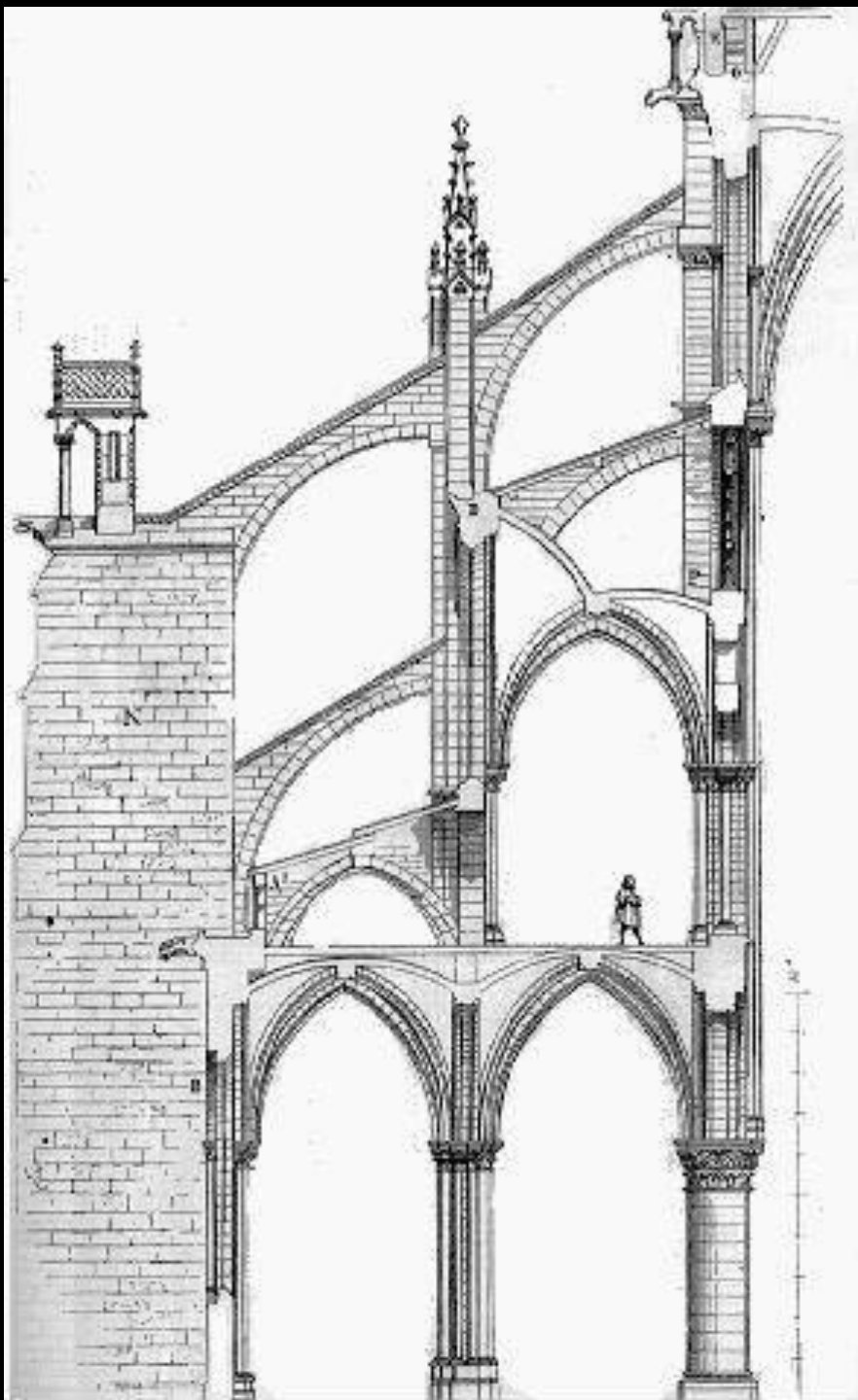

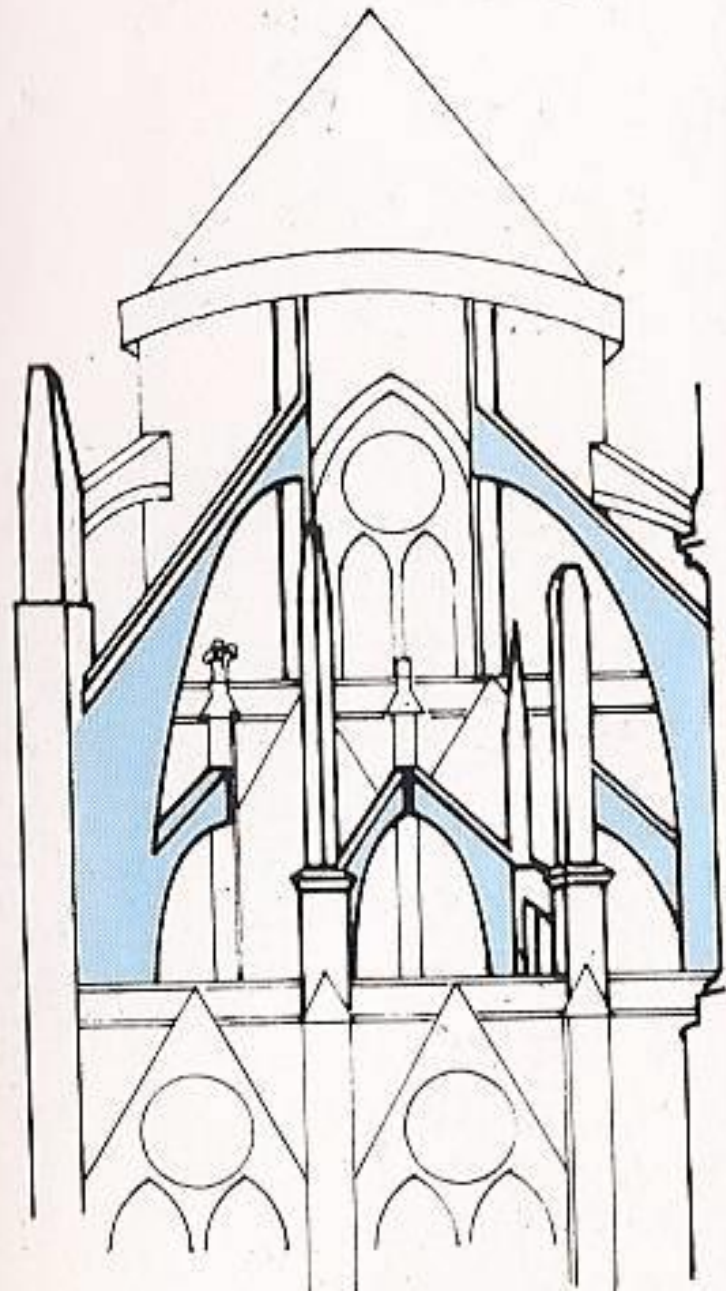
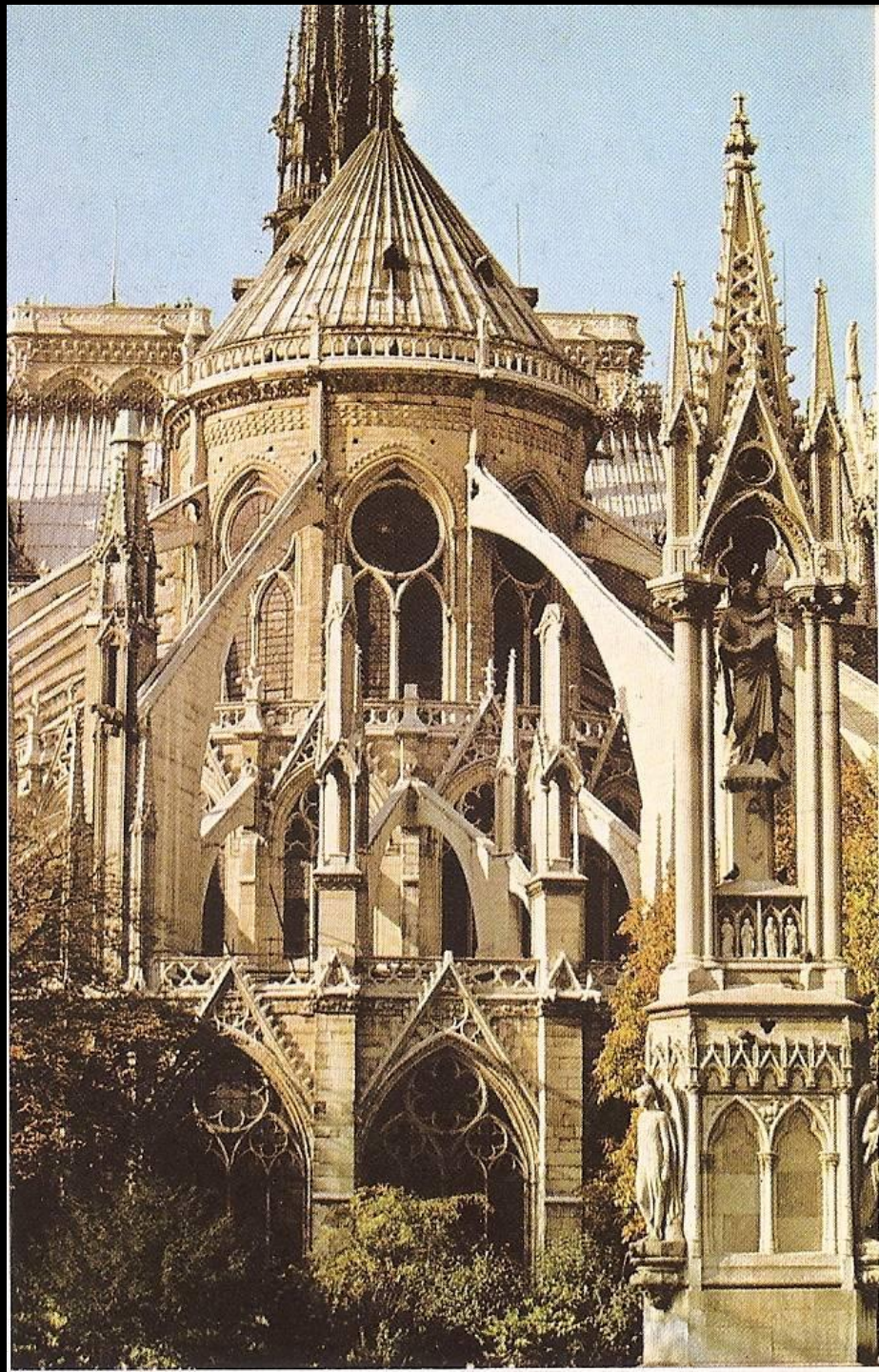

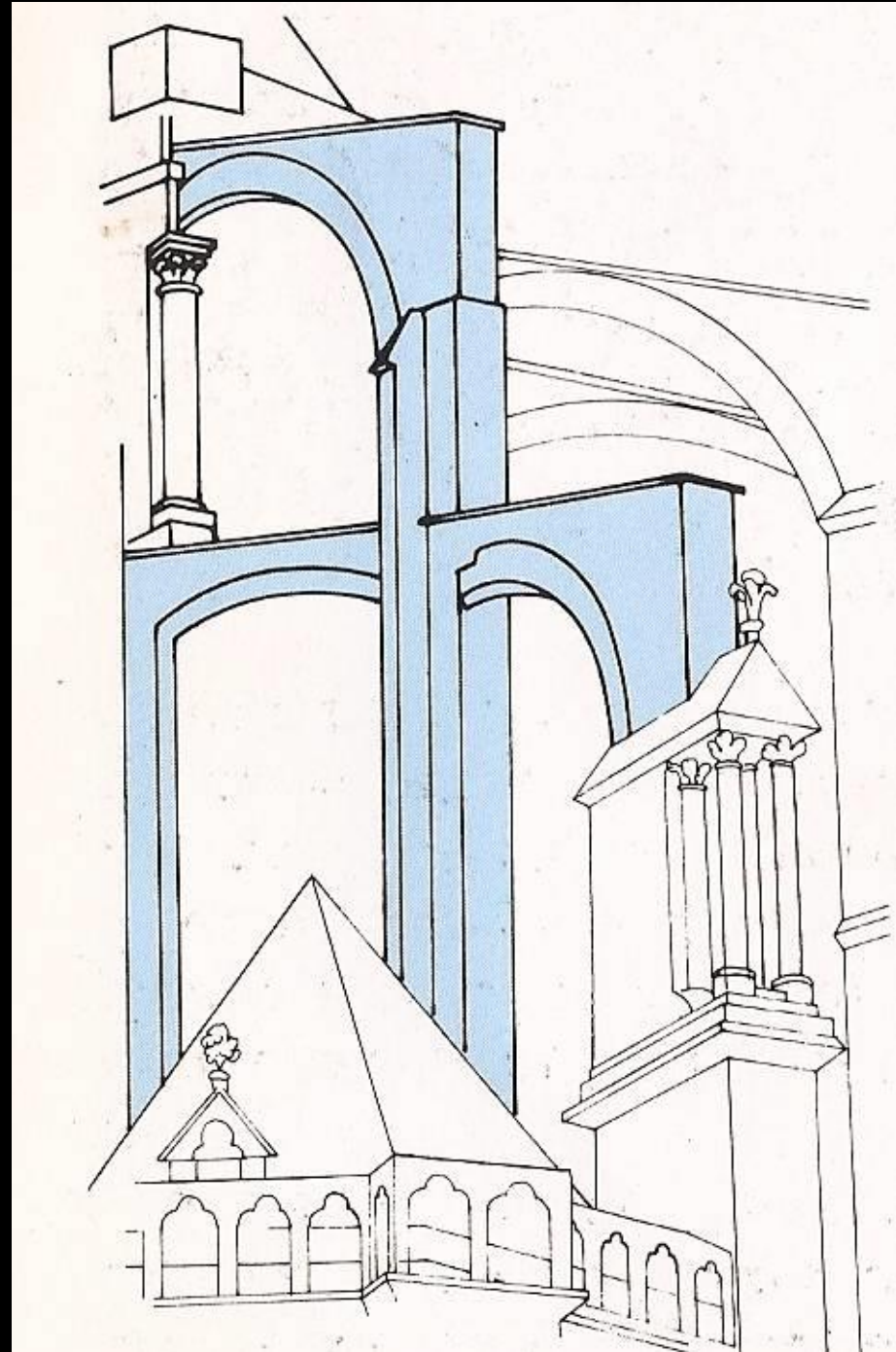
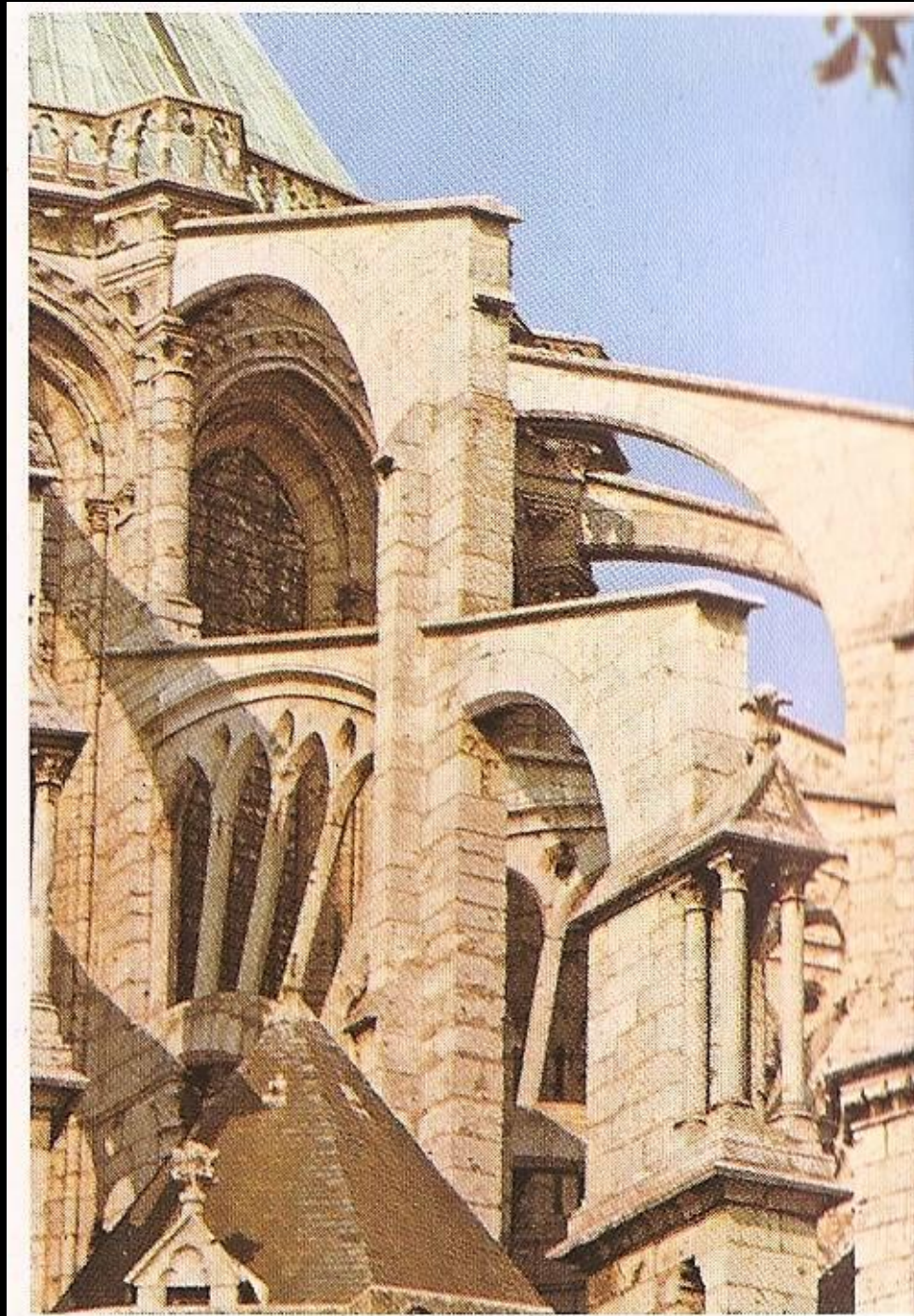
"האמנות היא נכדתו של האלוהים" - דנטה

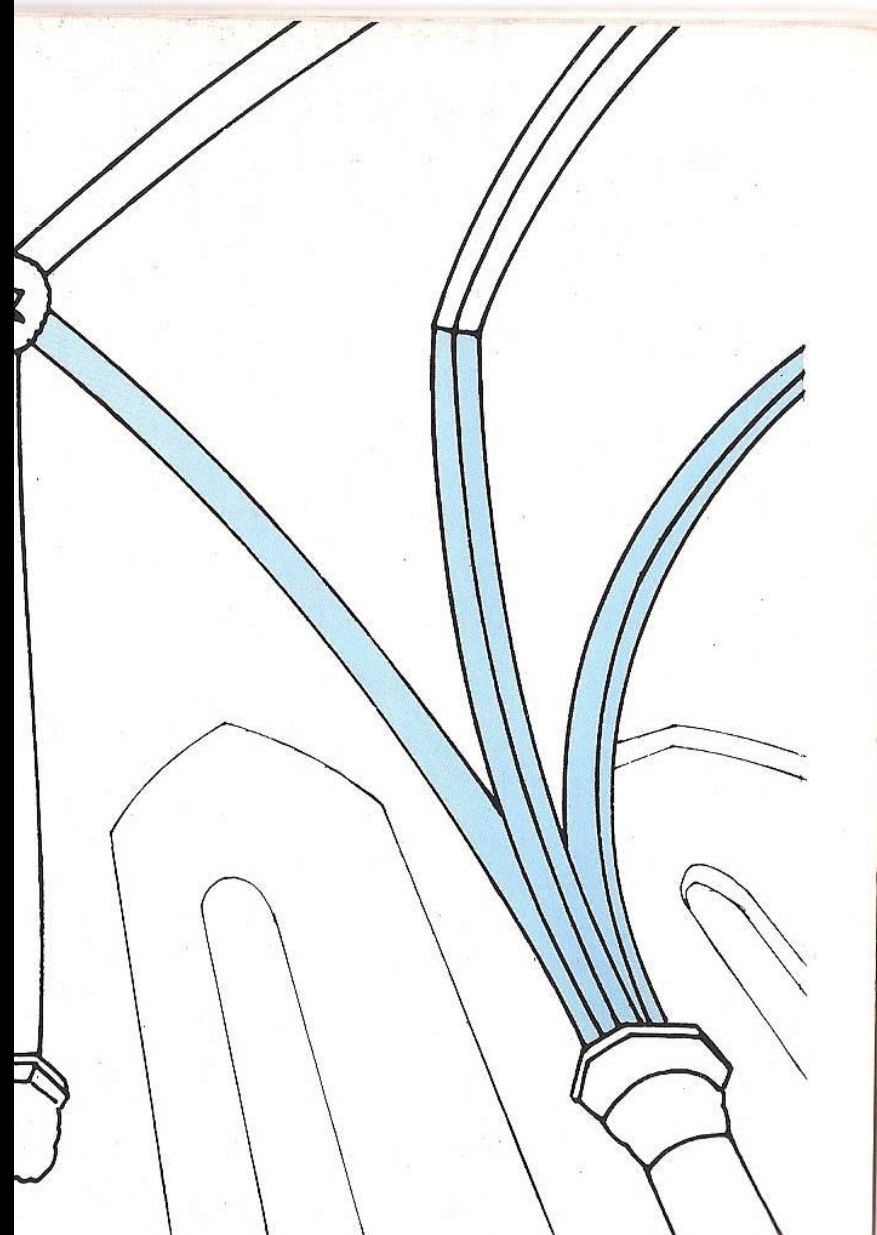
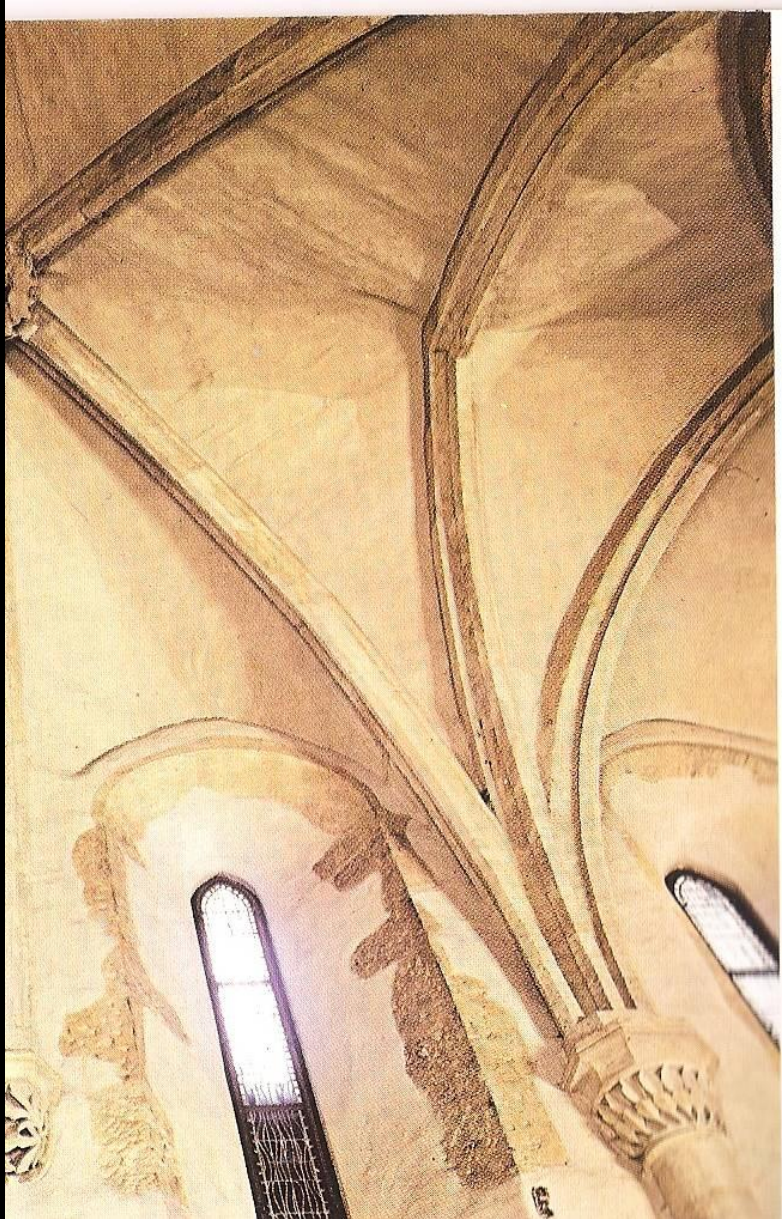
תומכות דואות (flying buttresses)

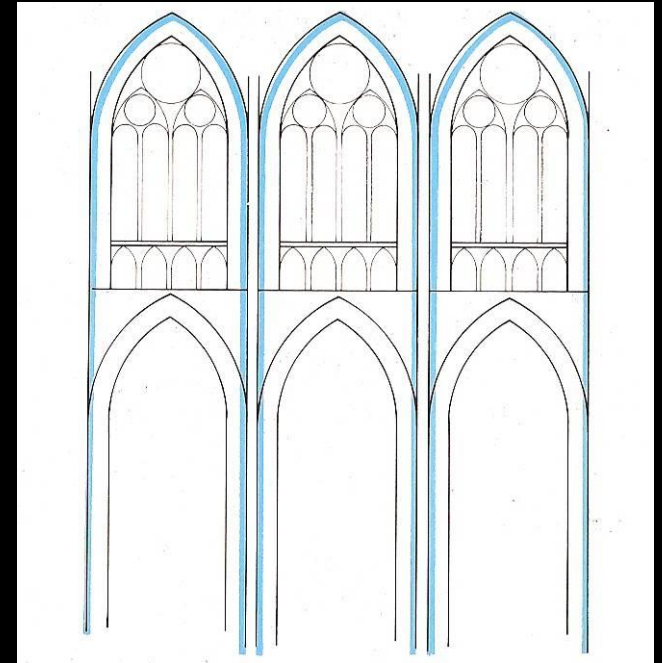
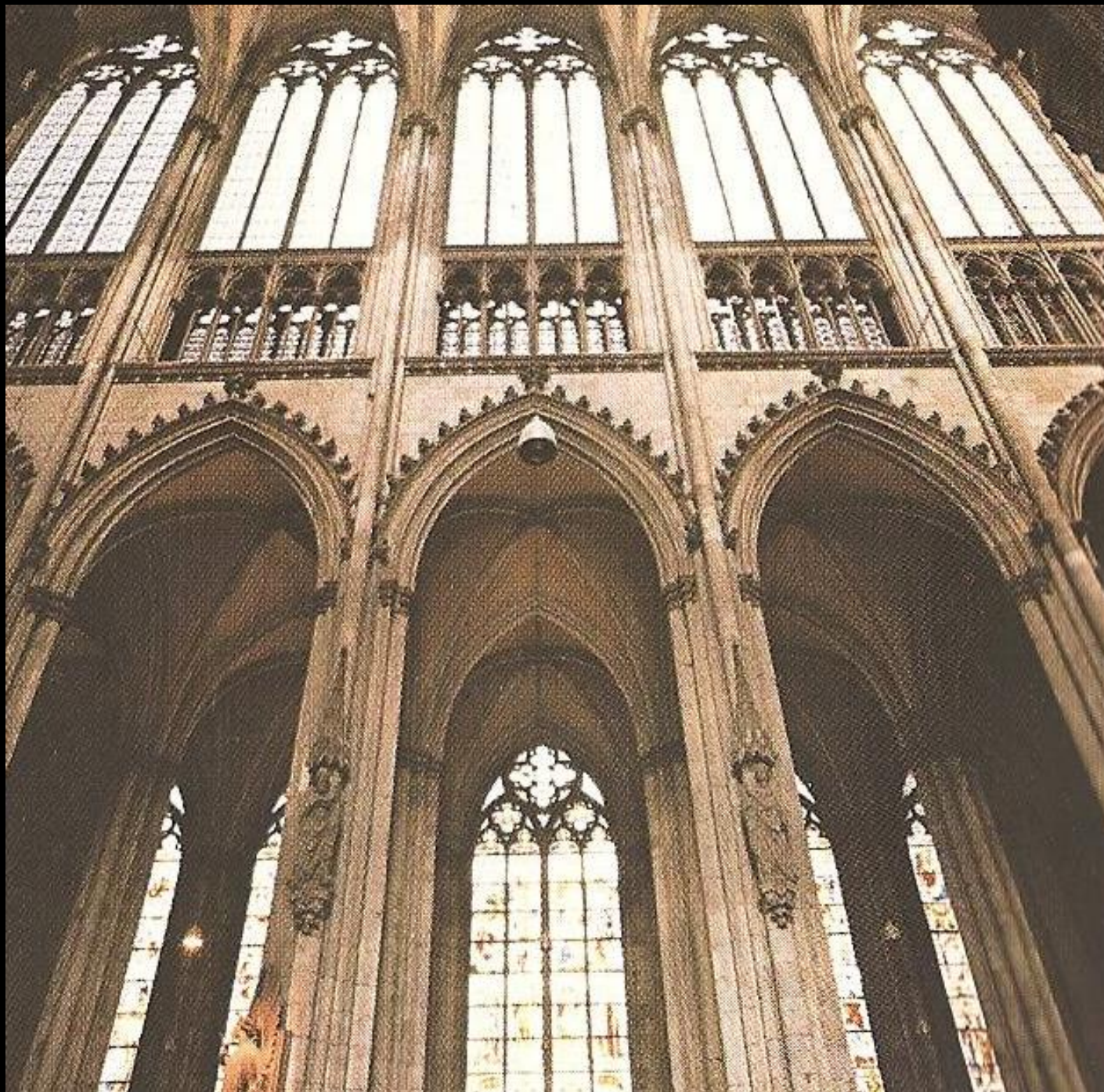

קשתות מחודדות

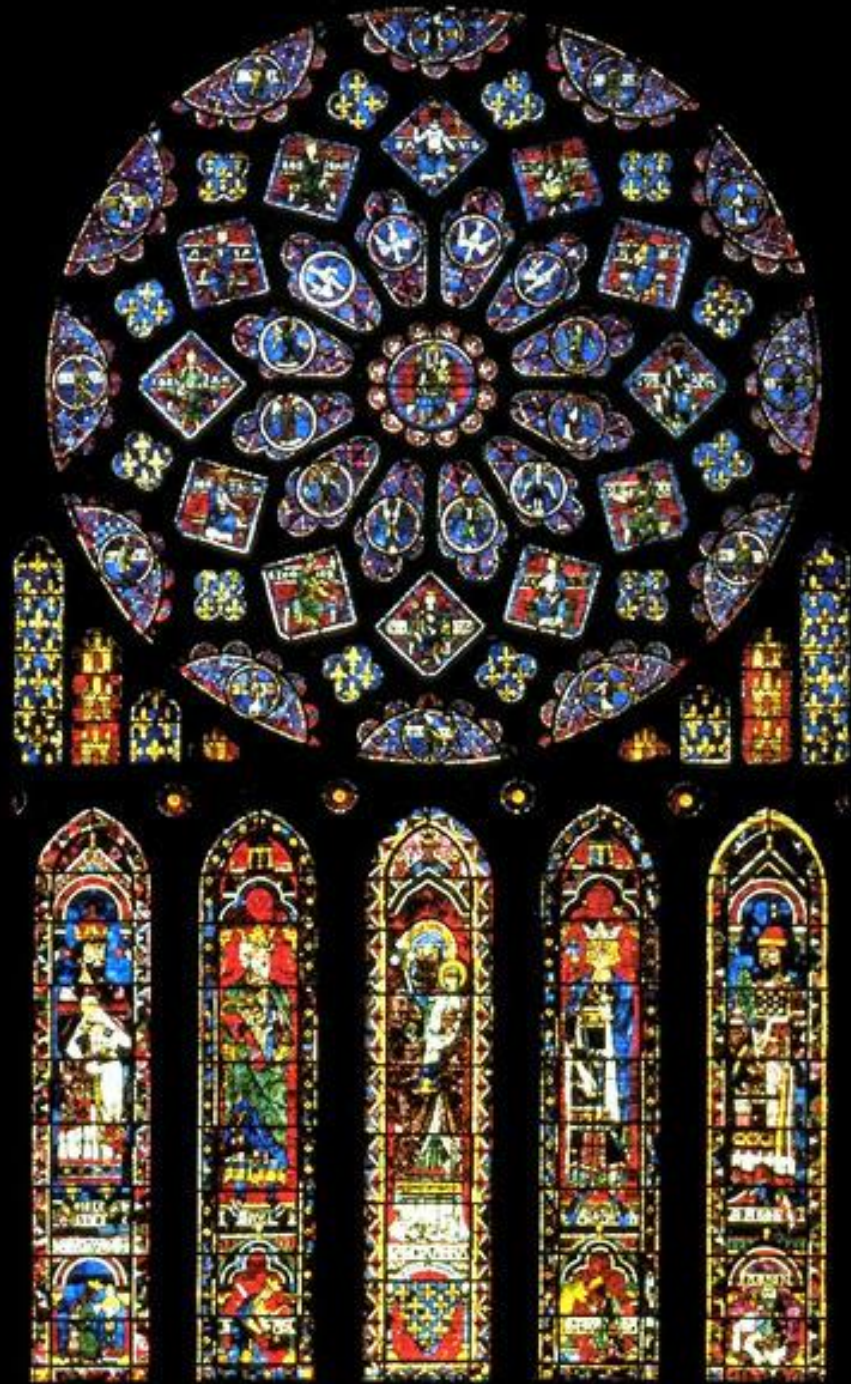
קשתות מוצלבות

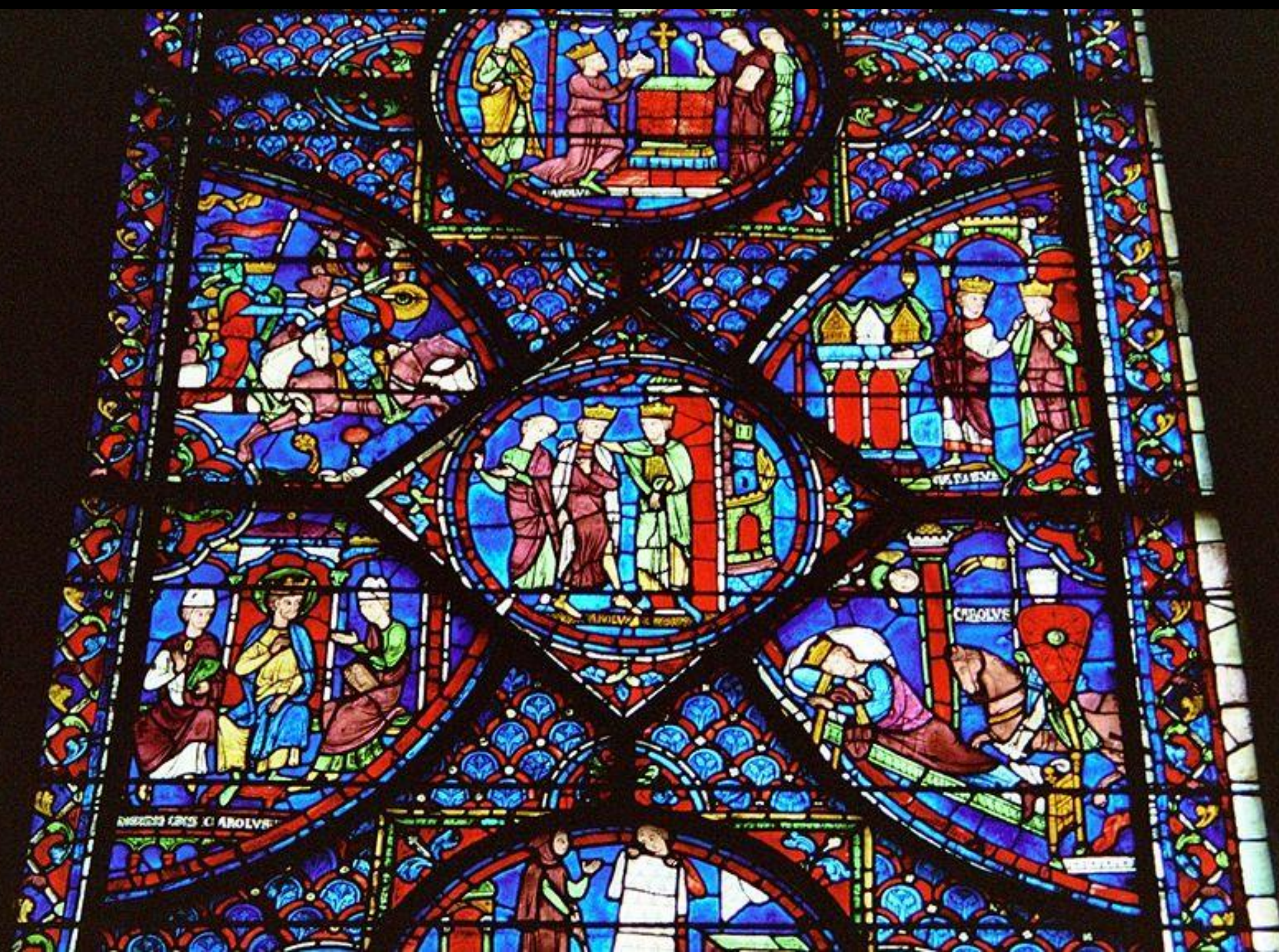

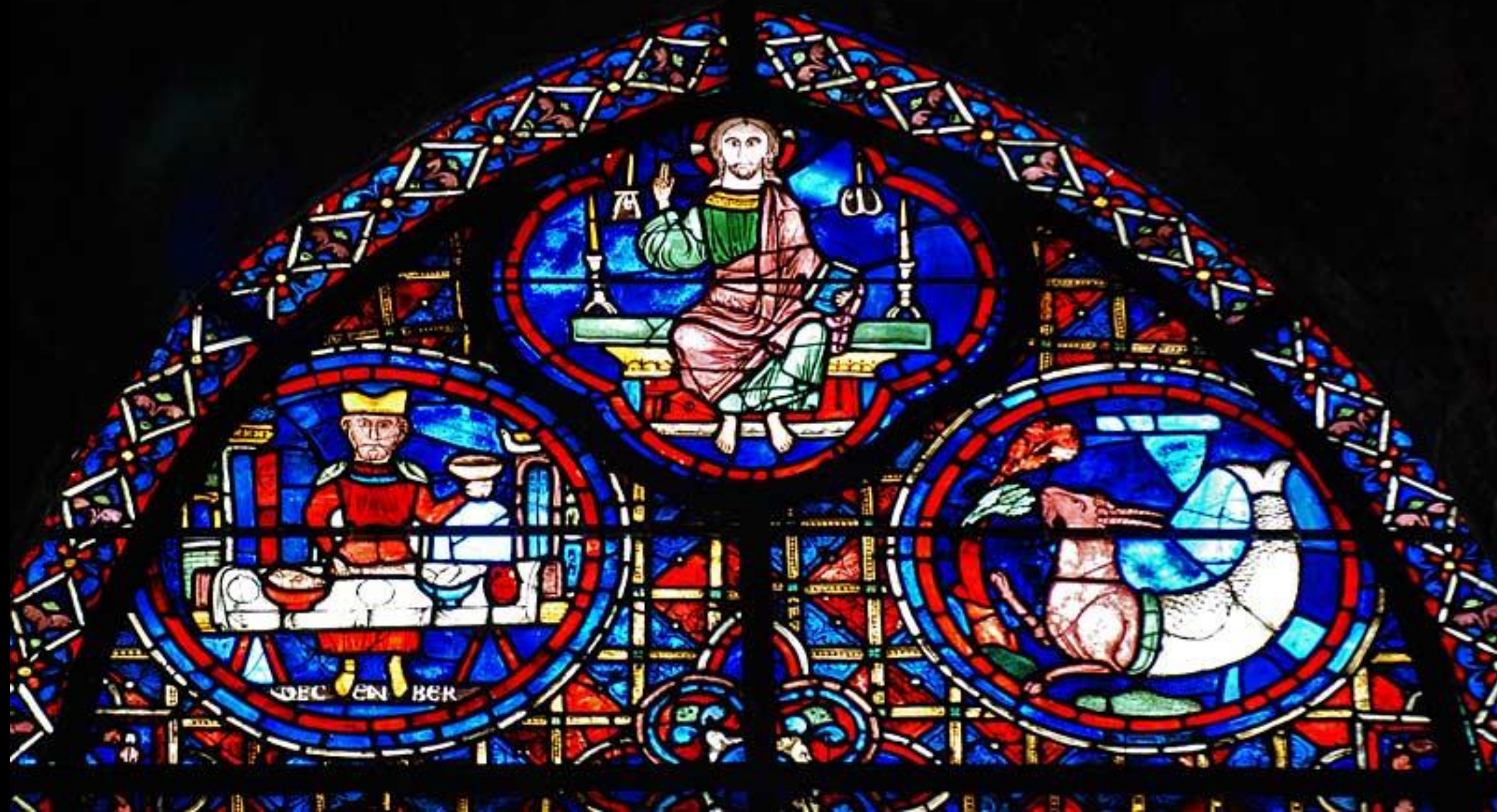

שילוב האלמנטים האדריכליים:

1. קשתות מחודדות
 2. קשתות מוצלבות
 3. תומכות דואות
 4. עמודי תמיכה פנימיים
- מאפשרות בניה שלדית,
המאפשרת ביטול הקירות
המאסיביים שמאפיינים את
הבניה הרומנסקית, ומילוי
ההיעדר שלהם בחלונות ויטראז'.

מאפייני הקתדרלה

1. פרופורציות חלל אדירות ביחס לאדם, הנותנות לאדם תחושה שהוא קטן וחסר חשיבות לעומת האל.
2. קווי מתאר אנכיים חדים וצרים היוצרים תחושה של גובה והתעלות רגשית.
3. שטח נרחב של חלונות שהתאפשר על ידי פיתוח קמרון הצלעות לתמיכת הגג בעוד שקומת התאורה נתמכה בידי קשתות מחודדות.
4. עמודי התמיכה הפנימיים, מערכת הקשתות המחודדות, קמרונות הצלעות מאבן והתמיכות (הדואות) יצרו מבנה אבן שלדי שהחזיק את המבנה ואפשר שחרור שטח רב בקירות לבנייה קלה.
5. שימוש באור כחלק מהחוויה הדתית והאסתטית. היופי לא נחשב כנובע מתחושות הנאה אצל הצופה, אלא המידה שבה הוא קורן אמת ומהווה התגלות של אלוהים. האור נתפש כהתגלות הכי טהורה והכי פחות חומרית של אלוהים כמתווך בין כל הגופים עלי אדמות.

6. חלונות ויטראז' גדולים מזכוכית צבעונית סיפקו את התאורה הצבעונית. האפקט שיצר האור הרך גרם לאווירה רוחנית וקדושה בתוך חלל הכנסייה, וכן על מנת לספר ולפאר סיפורים מן התנ"ך, הברית החדשה, עלילות קדושים, סיפורים היסטוריים ואיורים של עונות השנה.

7. הגובה: תקופת "הגותיקה בשיאה" נקראת כך גם משום כמות הבנייה הגותית בתקופה זו ובעיקר משום שהקתדרלות החדשות נבנו יותר ויותר גבוהות. המבנים שיקפו את הלך הרוח של איש ימי הביניים ותפישותיו האסתטיות. באמצעות יצירת האמנות שלו ניסה להוכיח שהוא וחבריו יראי שמים מעט יותר מתושבי העיירה הסמוכה ולפיכך ראויים הם יותר לתשורות האלוהים. צריחי הקתדרלה שלו היו מוכרחים להיות הגבוהים ביותר והקישוטים, הנהדרים יותר עם עושר עצום של פרטים וקישוטים, תבליטים ופיסולים.

8. שימוש במדע, בגיאומטריה ובפרופורציות הרמוניות לתכנון המבנה, כשם שאלוהים עצמו תכנן את העולם לפי פרופורציות אלה.

כנסיית סנט שאפל איל דה לה סיטה, פריז הושלמה ב-1248

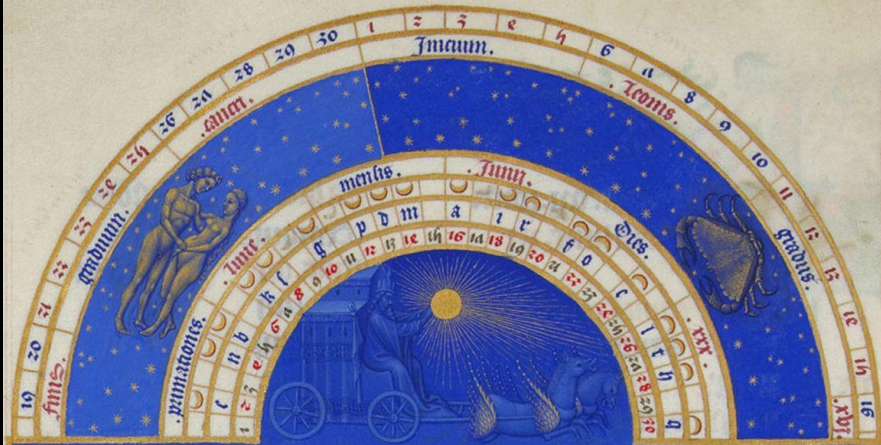
נבנתה בידי לואי התשיעי, מלך צרפת, לאחר שובו ממסע הצלב השביעי.
לואי התשיעי רכש מבלדווין השני, קיסר קונסטנטינופול, את כתר הקוצים
של ישו, והחליט לבנות קפלה מלכותית מיוחדת לאחסנתו.

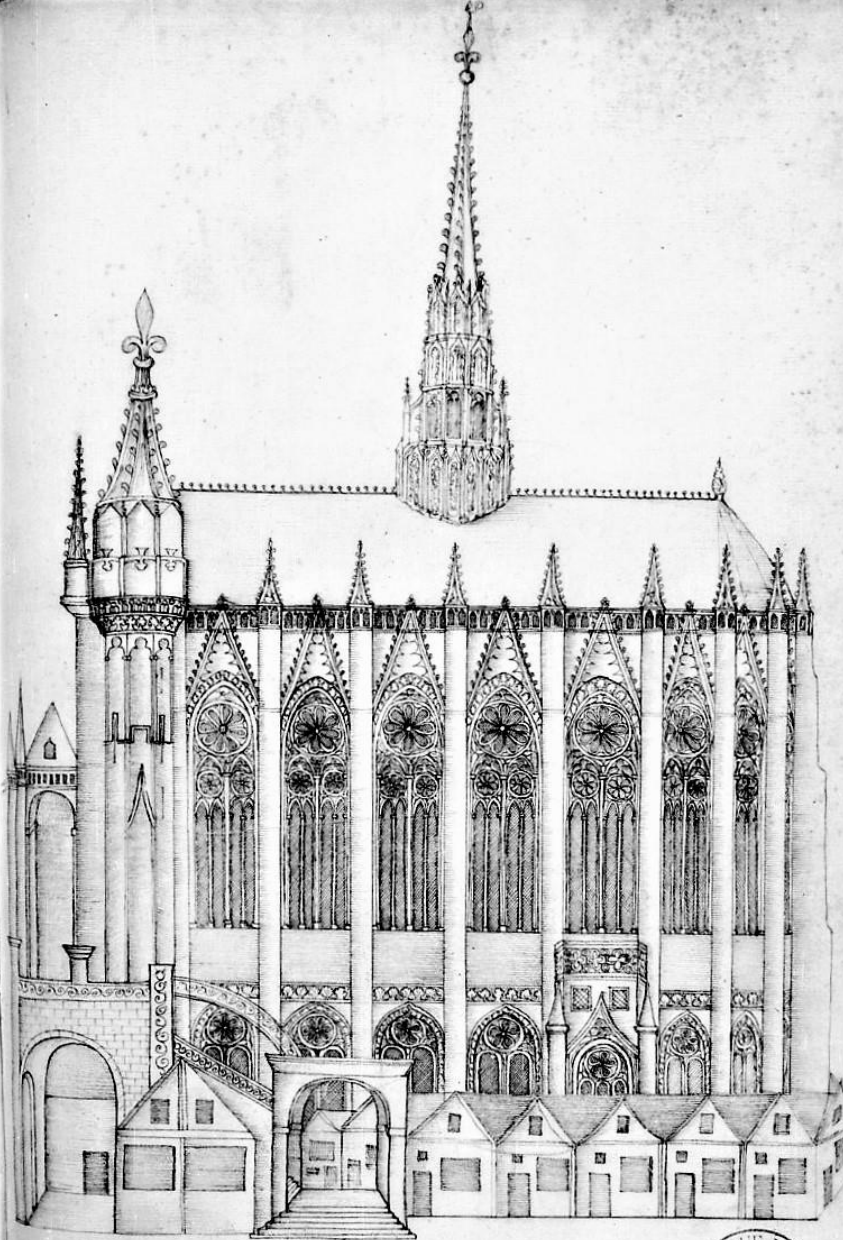

בניית הקפלה חושפת את
שאיפותיו של לואי התשיעי
להפוך את צרפת לממלכה
הנוצרית החשובה בזמנה,
על רקע דעיכת כוחן של
קונסטנטינופול ושל
האימפריה הרומית הקדושה.
מתוך:

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A1%D7%A0%D7%98_%D7%A9%D7%90%D7%A4%D7%9C

תיאור הארמון המלכותי ומימין סנט שאפל, ספר השעות של הדוכס מברי, צויר על ידי האחים פול, ז'אן, והרמן דה לימבורג, צבע על קלף, 1413-1416, במוזיאון קונדה בטירת שנטילי שבצרפת

Portrait de
A Sainte Chappelle du Palais de Paris.

